

FIRAT ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

FIRAT UNIVERSITY JOURNAL OF THE FACULTY OF THEOLOGY

Sayı: 27/2 (Aralık / December 2022), 337-356

Klasizm ve Modernizm Bağlamında Halil Merdem Bek'in Şiir Anlayışı*
Halil Merdem Bek's Understanding of Poetry in The Context of Classicism and
Modernism

Süleyman CAN

Öğr. Gör. Dr., Kırklareli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı
Lecturer, Kırklareli University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language and
Rhetoric, Kırklareli/Türkiye

suleyman0202@gmail.com ORCID: 0000-0002-9297-9978

Yusuf KARATAŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim
Dalı

Assist. Prof. Dr., Osmangazi University, Faculty of Theology, Department of Arabic
Language and Rhetoric, Eskişehir/Türkiye

ysfkratas@gmail.com ORCID: 0000-0003-3075-8755

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Makale İşlem Süreci / Article Processing

Geliş Tarihi / Date Received: 23 Ağustos/August 2022 Kabul Tarihi / Date Accepted: 12 Ekim/October 2022
Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık/December 2022 Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/December

Atıf / Cite as

Can, Süleyman – Karataş, Yusuf. "Klasizm ve Modernizm Bağlamında Halil Merdem Bek'in Şiir Anlayışı". *Firat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27/2 (Aralık 2022), 337-356.

DOI: 10.58568/firatilahiyat.1165812

İntihal / Plagiarism

Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Süleyman Can – Yusuf Karataş).

Yayıncı / Published by / Lisans Bilgisi / License Information

Firat Üniversitesi/ Firat University

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

* Bu makale, Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Karataş danışmanlığında, Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümünde 27/11/2020 başlangıç tarihli "Halil Merdem Bek'in Şiirinde Yapı ve Tema" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. This article was produced from the doctoral thesis titled "Structure and Theme in Halil Merdem Bek's Poetry" started on 27/11/2020 under the supervision of Asst. Prof. Dr. Yusuf Karataş at Osmangazi University, Institute of Social Sciences, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences.

Halil Merdem Bek's Understanding of Poetry in The Context of Classicism and Modernism

Abstract: Halil Merdem Bek, who lived in the most crisis-filled days of Ottoman and Syrian history, was one of the leading figures of literature and poetry from Syria. Merdem Bek argued that a true scholar of literature could not confine himself to only classical Arabic literature, and that he would also have a strong command of Western literature and ideas. Therefore, in addition to literary schools such as the Mehcer and İhyâ group, he was also interested in the literary trends in Europe and received doctorate education in England for this reason. In his poems, the influence of his teachers, modern literary groups and Europe is apparent. In his poems, he occasionally adhered to the unification of subject matter within couplets, and other times he dealt with separate topics. On the one hand, he was meticulous to employ the language correctly and to write rhymed poems with strong compositions, while writing poems in the classical tradition. On the other hand, he was able to incorporate the modern literary style in his poems through the use of a variety of themes and sentence structures. In the present study, the life of Halil Merdem Bek was briefly summarized, and his educational status and literary persona was discussed separately. Afterwards, the factors affecting his personality (his teachers, his interest towards the Mehcer and İhyâ group and the doctorate education he received in England) were discussed, followed by an analysis of his linguistic and stylistic features. Finally, his tendency towards classical and modern poetry was investigated. Through the information obtained within this context, an evaluation was made on the subject in the conclusion section.

Keywords: Arabic literature, Halil Merdem Bek, Classical poetry, Modern poetry, Style.

Klasizm ve Modernizm Bağlamında Halil Merdem Bek'in Şiir Anlayışı

Öz: Osmanlı ve Suriye tarihinin en buhranlı günlerinde yaşayan Halil Merdem Bek, Suriye'nin yetiştirdiği önde gelen edebiyatçı ve şairlerdendir. O, gerçek edebiyatçının sadece klasik Arap edebiyatıyla yetinemeyeceğine; Arap edebiyatının yanında batı edebiyatı ve fikirlerini de iyi bilmesi gerektiğine inanmaktadır. Bundan dolayı Mehcer ve İhyâ grubu gibi edebî ekollerin yanında Avrupa'daki edebî akımlarla da ilgilenmiş, bunun için İngiltere'de doktora eğitimi almıştır. Yazdığı şiirlerinde hocalarının, modern edebî grupların ve Avrupa'nın etkisi görülmektedir. Şiirlerinde kimi zaman beyitler arasındaki konu birliğine riayet etmiş, kimi zaman da farklı konular işlemiştir. Bir yandan dili düzgün kullanmaya dikkat ederek sağlam terkiplerle kafiyeli şiirler yazarak klasik üsluba uygun şiirler yazarken diğer yandan da farklı tema ve cümle kurgularıyla modern edebî üslubu şiirlerine yansıtmayı başarmıştır. Bu çalışmada, Halil Merdem Bek'in hayatına kısaca yer verilmekte ve edebî kişiliği incelenmektedir. Sonra edebî kişiliğini etkileyen faktörler olan hocaları, Mehcer ve İhyâ grubuna olan ilgisi ile İngiltere'de aldığı doktora eğitimi üzerinde durulmaktadır. Daha sonra da şiirin dil ve üslup özellikleri incelenmekte, klasik ve modern şiire olan eğilimi üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda elde edilen bilgilerle sonuç kısmında konuyla ilgili değerlendirme yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arap edebiyatı, Halil Merdem Bek, Klasik şiir, Modern şiir, Üslup.

Extended Summary: Halil Merdem Bek, who lived in the most depressing days of Ottoman and Syrian history, is one of the leading literary figures and poets who originated from Syria. He opines that the substantial litterateurs cannot be content with solely classical Arabic literature, emphasizing that litterateurs should also acknowledge western literature and notions in addition to Arabic literature. In this sense, he pursued his doctorate in England since he was interested in European literary trends and literary Ecole like the Mehcer and İhya groups. He has been ultrasensitive in his relations with the literature community and intellectual world during his professional and writing lives. He had the

opportunity of meeting with numerous poets and litterateurs, the most prominent literary figures and poets of that period, including Ahmed Şevki, Cemil Sıdkı ez-Zahâvî, Ma'rûf er-Rusâfî, Halil Mutran, Beşşâra el-Hûr, İlyâ Ebû Mâdî, Ahmed Hasen ez-Zeyyât, and İbrâhim Abdulkadir al-Mâzin.

His tutors recognized the European influence of contemporary literary movements in his poems. He occasionally complied with the unity of the subject while periodically adhering additional issues to the strict subject unity of his couplets. On the one hand, while he was attentive to using the language properly and composed rhymed poems with solid compositions when classically writing his poetry, he was also successful, on the other hand, in reflecting the modern literary style in his verses with diverse themes and phrase constructions. In addition to the Arabic language, he also acquired Turkish, English, German, and Persian to become a thriving man of letters. This study briefly discussed the life of Halil Merdem Bek and assessed his literary identity. The study further underlined his tutors posing a substantial influence on his scholarly nature, examined his appeal to the Mehcer and Ihya groups that emerged as the new literary Ecoles of his period, and revealed his Ph.D. training in England. Finally, his preference for classical and contemporary poetry was highlighted by examining his linguistic and stylistic poetry features. An overall assessment was made in the conclusion section employing the knowledge gained in this context.

Merdem Bek consistently followed the agenda of his time in his subjects and themes, albeit he verbalized his poems in the form of classical Arabic poetry. The Mehcer group –whose work at the time flourished in the US– and the Ihya group, significantly influential in Egypt, became a model for Merdem Bek, eventuating his style impacted and nurturing relationships with the poets of these groups. Correspondingly, western literature influenced the unity and themes of his poems since he earned his Ph. D. in English literature in England. Western literature has strengthened his distinctive style by inspiring new subjects, articles, words, and names. He adopted modern poetic trends during his lifetime and retained symbols in his poems by adhering to the symbolism movement, one of the most influential movements of the contemporary era.

The vast majority of Merdem Bek-poems adopted the traditional Arabic poetic form on linguistic issues in terms of phrasing, prosody, and rhyme. Similarly, he refrained from the subject unity of inter-couplets and preferred classical Arabic poetry in some of his poems. However, the poet carefully evaded himself from having contradictory interpretations in the couplets lacking subject unity. There is always a coherence among the couplets in the poet's qasida (ode). He deftly practiced transitioning between couplets on various topics using a thallus and mimicked the style of classical Arabic poets in this regard.

Merdem Bek devoted engagement to the unity of the subject and focused on personal and emotional themes in these eulogies. He assigned a single attribute that does not change from the beginning to the end of his odes composed in this manner, and he displayed creativity by giving the eulogies a name that reflected the concepts they contained. The poem of Mehmû, which was never published in classical Arabic literature, albeit was adopted for the first time by the Mehcer literature Ecole, is an influential piece of literature indicating how he incorporated his style and creative side.

Merdem Bek composes poems in an intermediary style between classical and modern Arabic literature. The primary reason for this attribute is that the poet was raised in an environment with a prominent Arab-Islamic society culture and lived in England for a while, where he was under the European literature influence with the literature education he received. Yet, he used the language correctly as the ancient Arab poets, paying careful attention to rhyme and aruz prosody, and composed poems with sound compositions. He was occasionally successful in reflecting a new literary style in his poetry with various themes and phrase structures. Merdem Bek displayed his proficiency with language and masterfully blended the text, experience, and emotions in his poems. Since his childhood, he was closely attached to the legacy of ancient Arabic poetry, became involved

with classical Arabic poetry, and composed poems reminiscent of the Ihya group, one of the leading groups of the modern era. Much as he was overly fond of ancient Arabic literature, he was equally interested in contemporary poetry. He succeeded in serving as a bridge between these two eras by fusing the old and new Arabic poetry styles without departing from the past. It is explicit that Merdem Bek cannot be viewed 'as an imitator of traditional and classical Arabic poetry since many of his odes lack a unifying theme for the couplets.' It is also inconceivable to infer about him that 'he is a poet who turned his back on ancient Arabic poetry and composed eulogies in the style of contemporary Arabic poetry, considering that he remarked to the unity of the matter in some of his odes, wrote mehmus poems, and frequently included symbols in his poems.' Merdem Bek set a standard for Arab poets after him by successfully fusing classical and modern poetry in his poems. On the one hand, He blended old and new literary cultures residing in his education; on the other hand, he became one of the few litterateurs who could portray the Arab-Islamic culture in all his works.

Keywords: Arabic literature, Halil Merdem Bek, Classical poetry, Modern poetry, Style.

Giriş

Suriyeli şair Halil Merdem Bek, gençlik yıllarında Osmanlı Devleti'nin son dönemlerini, I. Dünya Savaşı, Suriye'nin Fransızlarca işgalini yaşamış, Fransızlara karşı mücadeleye girişmiş, daha sonra yurt dışına hicret etmek zorunda kalmış ve nihayet Suriye'nin kuruluşunda aktif olarak çalışmış bir siyasetçi ve edebiyatçıdır. Suriye milli marşını da yazan Halil Merdem Bek; Arap dilini ustaca kullanmış, birçok edebi eser telif etmiş ve çok sayıda eserin tahkikini yapmıştır.¹ Suriye ve diğer Arap ülkelerinde edebiyatçı ve entelektüel kimliğiyle ün kazanmış olan Merdem Bek'in eserleri ile ilgili akademik çalışmalar yapılmıştır. Bunlar; 1) Muhammed 'Abdulmun'im Hıfâcî'nin hazırladığı "*Şâ'iru's-Şâm Halil Merdem Bek*" adlı eseri. 2) Muhammed Fuâd Na'nâ'nın hazırladığı "*Halil Merdem Bek hayâtüh ve şî'ruh*" adlı eseri. 3) Tâhâ Muhammed Tâhâ Kavkaze'nin 1989 yılında "*Halil Merdem Bek şî'ruhû ve âşâruhu'l-ilmîyye*" adıyla hazırladığı Yüksek Lisans Tezi. 4) Fâdiye Abdullatif el-Melîh'in yazdığı "*Halil Merdem Bek reîsü'l-mecme'î'l-ilmîyyi'l-'Arabî bi Dimaşk dirâse edebîyye fî hayâtih ve şî'rih ve müellefât'ih*" isimli çalışmasıdır.

Merdem Bek'le ilgili Türkiye'de de bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunlar; 1) Mehmet Köklüdağ'ın "*Halil Merdem Bek ve XX. Yüzyıl Arap Edebiyatındaki Yeri*" adlı yüksek lisans çalışmasıdır. Köklüdağ, bu çalışmasında Halil Merdem Bek'in bulunduğu dönemin Arap edebiyatındaki konumunu ve genel olarak eserlerindeki görüşlerini incelemiştir. 2) TDV *İslâm Ansiklopedisi*'nin 1997 yılında İstanbul'da basılan 15. cildinde Muhammed Abdüllatif Sâlih el-Ferfûr'un yazdığı "Halil Merdem Bek" maddesidir. Bu maddede kısaca Merdem Bek'in hayatı ve eserleri incelenmiştir. 3) İstanbul Üniversitesi Farabi Avrasya Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından 2018'de düzenlenen "*2. Uluslararası Vatana Dönüş Edebiyatı Sempozyumu*"nda Ömer İshakoğlu'nun yazmış olduğu "*Suriye'de XX. Yüzyıl Neo-Klasik Şiirinde Vatan Teması*" adlı bildiridir. İshakoğlu, bu çalışmasında Suriyeli bazı şairlerle beraber Halil Merdem Bek'in hayatı ve vatanîyât konulu iki örnek şiiri üzerinde durmaktadır. 4) Süleyman Can ve Recep Kırıcı'nın hazırladığı "*Arap Şiirinde Tasvir (Halil Merdem Bek Örneği)*" adlı makale çalışmasıdır. Çalışmada, Halil Merdem Bek'in hayatı ve şiirlerinden örneklerle tasvir konuları üzerinde durulmaktadır.

Bu çalışmanın konusu, Suriye milli şairi Halil Merdem Bek'in hayatı, hayatındaki önemli olayların şiirlerine yansımaları ve şiirlerini tahlil ederek şiirindeki biçim ve üslup özelliklerinin incelenmesidir. Çalışmanın amacı, öncelikle Merdem Bek'in dil ve üslup özellikleri, şiirlerinin klasik ve modern dönem şiirleriyle karşılaştırılması, etkilendiği unsurların belirlenmesi, özgün yönlerinin

¹ Muhammed Abdüllatif Sâlih el-Ferfûr, "Halil Merdem Bek" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/320-321.

tespit edilmesidir. Daha sonra da şiiirlerinin üslup özellikleri analiz edilerek klasik ve modern yönleriyle edebî farkının ortaya konulmasıdır.

1. Halil Merdem Bek'in Hayatı

Halil bin Ahmed Muhtar b. Osman b. 'Abdirrahmân b. Muhammed b. Mustafa Merdem Bek 1895 yılında Dimaşk'ta doğmuştur. Aslen Türk olup soyu Osmanlı paşası olan Lala Mustafa Paşa'ya (öl. 1580) dayanmaktadır.² Babasının adı, Ahmed b. 'Osmân Muhtar Merdem Bek'tir (öl. 1909). Annesinin adı Fâtımâ (öl. 1913) olup, uzun yıllar Dimaşk'ta müftülük yapan Mahmud Hamzâvî'nin kızıdır.³ Merdem Bek'in beş kız kardeşi olup erkek kardeşi bulunmamaktadır.⁴ Babası ziraatla meşgul olan,⁵ mevki sahibi, zengin ve köklü bir aileye mensuptur. Küçüklüğünden itibaren ticaret, ziraat ve müteahhitlik işleriyle uğraşmıştır. Babası Dimaşk'ın sayılı zenginlerinden olup annesi de ilim ve edebiyatla temayüz etmiş bir aileden gelmektedir.⁶ On yaşlarında babasını, dört sene sonra da annesini kaybetmiştir.⁷

İlk şiiirlerini, hayranı olduğu Şair Buhtürî ve etkilendiği diğer kadim Arap şairlerinin tarzına göre yazmıştır. Mehcer edebiyatına ve onların edebî yaratıcılığına çok ilgi duymuş, bunun yanında dönemin meşhur edebiyatçılarıyla ilişkiler kurmuş ve onlarla mektuplaşmıştır. Bu edebiyatçıların başında yakın arkadaşı olan Emîr Şekîb Arslan (öl. 1946) gelmektedir.⁸ Hocaları ve bulunduğu çevre klasik Arap edebiyatının okunduğu büyük bir enstitü gibidir.⁹ Bu hocalarıyla aralarında yaş farkı olmasına rağmen arkadaşlık bağını hiç koparmamış ve edebiyat alanında onlardan uzun yıllar istifade etmiştir. Genç yaşlarda Emîr Şekîb Arslan, Muhammed Kürd Ali, Ahmed Bek el- Hüseyinî el-Mısırî (öl. 1914), Bedreddîn en-Na'sânî (öl. 1943) ve Muhammed İs'âf en-Neşâşîbî (öl. 1948) gibi Suriye'deki meşhur edebiyat otoritelerinin dikkatini çekmeyi başarmıştır.¹⁰ Bu sıralarda I. Dünya Savaşı patlak vermiş, bunun üzerine Osmanlı Devleti muhaliflere karşı baskısını artırmıştır. Buna karşılık Halil Merdem Bek de diğer muhalifler gibi Osmanlı Devleti'ne karşı mücadele etmiştir.¹¹

Kayıtlara göre Merdem Bek, 1914 yılından önce Fâtımâtu'z-Zehrâ el-Hamzâvî ile evlenmiş; bu evlilikten Adnân ve Heysem adında iki oğlu ile Lamîs, Fâtîma ve Mâma adında üç kızı doğmuştur.¹²

Merdem Bek, Suriyeli Arapların 1920 yılında New York'ta başlattığı Mehcer edebiyatı akımından etkilenmiş ve *er-Râbitatu'l-Kalemîyye* cemiyetini takip etmiştir. Bunun üzerine yakın arkadaşlarıyla beraber 1921 senesinde *er-Râbitatu'l-Edebiyye* cemiyetini kurmuşlardır. Daha sonra da 1921'de *Mecelletu'r-râbitati'l-edebîyye* adlı dergiyi yayımlamaya başlamışlardır.¹³ 1921 yılında yapılan toplantı neticesinde Merdem Bek, yirmi üç yaşlarında başkan olarak seçilmiştir.¹⁴

² Halil Merdem Bek, *Cemheratu'l-muğannîn*, Mukaddime bölümü (Dimaşk: Matbû'âtu'l-mecma'î'l-ilmîyyi'l-'Arabî, 1961), Cîm.

³ Halil Merdem Bek, *Dîvânü Halil Merdem Bek*, 2. Baskı, (Beyrut: Dâru Şadr 1975), 22.

⁴ Muhammed 'Abdulmun'im Hafâcî, *Şâ'iru's-Şâm Halil Merdem Bek*, (Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1992), 16; İbrâhîm Maḥmud es-Şağîr, "Halil Merdem Bek bülbülü's-Şâmi'l-ğarîd", *el-Ma'rîfe mecelle şerîyye*, 54/658, (Kânunu'l-evvel 2015): 42; Muhammed Fuâd Na'nâ, Halil Merdem Bek ḥayâtuh ve şî'ruh, (Dimaşk: Dâru'l-fîkr, 2001), 49.

⁵ Halil Merdem Bek, *Kitâbu'l-a'râbiyyât: Mukaddime*, Thk. 'Adnân Merdem Bek, (Dimaşk, el-Matba'atu'l-Hâşîmiyye, 1966), Mukaddime 9-10.

⁶ Na'nâ, *Halil Merdem Bek ḥayâtuh ve şî'ruh*, 49.

⁷ Merdem Bek, *Dîvânü Halil Merdem Bek*, 22.

⁸ Şağîr, "Halil Merdem Bek Bülbülü's-Şâmi'l-ğarîd", 42.

⁹ Hafâcî, *Şâ'iru's-Şâm*, 19.

¹⁰ Merdem Bek, *Cemheratu'l-muğannîn*, Dâl.

¹¹ Hafâcî, *Şâ'iru's-Şâm*, 18.

¹² 'Adnân Merdem Bek, *Dîvan-u 'Adnân Merdem Bek*, (Dimaşk: Vezâratu's-Şekâfe 2014), 5-7.

¹³ Sâmi ed-Dehhân, "Ârâ ve enbâ' – el-üstâzu'r-reîs Halil Merdem Bek" *Mecelletu'l-mecma'î'l-ilmîyyi'l-'Arabî* 4/34 (1959): 680.

¹⁴ Hafâcî, *Şâ'iru's-Şâm*, 20.

Halil Merdem Bek, klasik Arap şairleriyle ilgili eserler, tahkikler, bir şiir divanı, diplomasi hayatı ve günlüklerini kaleme almış; bunların bir kısmı hayattayken bir kısmı da ölümünden sonra yayımlanmıştır.¹⁵ Eserlerinin çoğu, özellikle de şiirleri birçok dilde yayımlanarak parmakla gösterilen meşhur bir şahsiyet olmuştur. Ancak o; tüm çalışmalarını edebî miras, edebiyat ve fikrin gelişimi için yapmakla yetinmemiş ayrıca vatanının özgürlüğü için halkın Fransızlara karşı ayaklanmasına vesile olan şiirler inşâd etmiştir. O, kalemini sadece edebî meydanlarda değil, düşmana karşı da kullanan birisi olmuştur.¹⁶ Arap milliyetçiliği ve Fransızların vatandan kovulması için şiirler yazmıştır.¹⁷ 1925'te Fransız işgaline karşı Arap isyanı patlak verince *يَوْمَ الْفُرْعِ الْأَكْبَرِ (Büyük Korku Günü)* adlı kasidesini yazmıştır. Bu kasidesi gazetelerde yayımlanarak halk arasında meşhur olmuştur. Fransızlar yakalamak için onu takip etmeye başlayınca 1925'te Lübnan'a hicret etmiş ve bir süre oradaki Mervec köyünde kalmıştır. Bir müddet sonra Fransızlar onun yerini öğrenince bu sefer de 1926 senesinde İskenderiye'ye geçmiş ve orada kız kardeşi Fâize'nin yanına gitmiştir.¹⁸ İskenderiye'de birkaç ay kalmış, 1926'da eğitim ve araştırmalarını tamamlamak için İngiltere'ye gitmiştir. Edebiyat alanında doktora yapmak için Londra Üniversitesi'nde okumaya başlamıştır.¹⁹ Fransız sömürge yönetiminin 1929 yılında af ilan etmesi üzerine Dimaşk'a dönmüştür. Burada *el-Kulliyetu'l-İlmiyyetu'l-Vataniyye*'de yöneticilik yapmış ve 1939 yılına kadar dokuz yıl bu görevi yürütmüştür.²⁰ 1933 yılında bazı edebiyatçı arkadaşlarıyla beraber *eş-Şekāfe* dergisini çıkarmışlardır.²¹ 1933-1939 yılları arasında bir yandan *el-Kulliyetu'l-İlmiyye*'de Arap edebiyatı dersleri vermiş bir yandan da edebi araştırmalarına ve klasik edebiyatçıların kitaplarını tercüme etmeye devam etmiştir.²²

Çalışma ve yazım hayatında fikir ve edebiyat camiasıyla ilişkilerinde hassas olmuş; Şair Ahmed Şevkî (öl. 1932), Şair Cemîl Sıdkı ez-Zahâvî (öl. 1936), Ma'rûf er-Rusâfî (öl. 1945), Halil Mutrân (öl. 1949), Beşşâra el-Hûrî (öl. 1968), İlyâ Ebû Mâdî (öl. 1957), Ahmed Hasen ez-Zeyyât (öl. 1968), İbrâhim Abdulkadir el-Mâzinî (öl. 1949), Mahmud Teymûr (öl. 1973) ve Zekî Mubârek (öl. 1952) gibi birçok şair ve edebiyat adamıyla tanışmış ve görüşmelerde bulunmuştur.²³

21 Temmuz 1959 (h. 1379 yılı 15 Muharrem) tarihinde aylarca süren hastalığının ardından Dimaşk'ta hayata gözlerini yummuştur.²⁴ Naaşı *Mecma'u'l-İlmiyyi'l-Arabî* yerleşkesinden uğurlanmış, cenaze namazı Emevî Camii'nde kılınmış ve Bâbü's-Sağîr Kabristanı yakınlarındaki aile mezarlığına defnedilmiştir.²⁵

1.1. Halil Merdem Bek'in Eğitim Hayatı

Halil Merdem Bek'in okuduğu dönemde Şam'da canlı bir ilmî hayat düşünülemez. Çünkü o dönemde medrese, akademi, üniversite ve ilmî kuruluşlar yok denecek kadar azdı. Mevcut

¹⁵ Halil Merdem Bek'in Eserleri: 1- Dîvânu Halil Merdem Bek. 2- Cemheratu'l-muğannîn. 3- Kitâbu vakfî'l-Vezîr Lala Mustafa Bâsâ. 4- Kitâbu vakfî Fâtîma Hâtûn b. Muhammed b. es-Sultân el-Melikü'l-Eşraf Kanşu el-Ğavrî. 5- el-A'râbiyyât. 6- Muḥâdarâtü'l-Ḥalîl fi'l-inşâi'l-Arabî / Emâli'l-Ḥalîl ve'l-fulklûr es-Sûrî. 7- Teḳârîru'l-Ḥalîl ed-diblumâsiyye / Bağdâd fi'l-ḥamsîniyyât. 8- A'yânu'l-ḳarnî's-şâliḳe 'aşera fi'l-fikri ve's-siyâseti ve'l-ictimâ'. 9- Şu'arâu's-Şâm fi'l-ḳarnî's-şâliḳ li'l-hicra. 10- eş-Şu'arâu's-Şâmiyyûn. 11- Şu'arâu'l-Arab. 12- Dimaşḳ ve'l-Ḳuds fi'l-işrînât. 13- Yevmiyyâtü'l-Ḥalîl. 14- Rasâilu'l-Ḥalîl. 15- Silsiletu eimmeti'l-edeb.

Tahkik yaptığı eserler: 1- Dîvânu İbn 'Uneyn. 2- Dîvânu 'Alî b. Cehm. 3- Dîvânu İbn Ḥayyûs. 4- Dîvânu İbn Ḥayyât et-Taglebî.

¹⁶ Dehhân, "Ârâ' ve enbâ' – el-üstâzu'r-reis Halil Merdem Bek", 682.

¹⁷ Mehdî Mümteḥan - Azîze Raḥîmî, "el-Vaşf fi şî'ri Halil Merdem Bek" *Faşîle dirâsâtü edebi'l-mu'âşir*, 5/18 (1992): 113.

¹⁸ Ḥafâcî, *Şâ'iru's-Şâm*, 24.

¹⁹ Kâmil Selmân el-Cebûrî, *Mu'cemu'l-udebâ' mine'l-asrî'l-câhiliyyi hattâ seneti 2002*, (Beyrut: Dâru'l-kutubu'l-ilmiyye, 2007), 2/324.

²⁰ Ḥafâcî, *Şâ'iru's-Şâm*, 25.

²¹ Merdem Bek, *Cemheratu'l-muğannîn*, 24.

²² Dehhân, "Ârâ' ve enbâ' – el-Üstâzu'r-reis Halil Merdem Bek", 687.

²³ Mehdî Mümteḥan - Azîze Raḥîmî, "el-Vaşf fi şî'ri Halil Merdem Bek", 114.

²⁴ Dehhân, "Ârâ' ve enbâ' – el-üstâzu'r-reis Halil Merdem Bek", 677; Mehdî Mümteḥan - Azîze Raḥîmî, "el-Vaşf fi şî'ri Halil Merdem Bek", 114.

²⁵ İbrâhîm el-Keylânî, *Şaḫsiyyât*, (Dimaşḳ, İttiḥâdu'l-kitâbi'l-Arabî, 1973), 150.

medreselerde ise ağırlıklı olarak dinî dersler, fıkıh, tefsir, dil ve belagat dersleri veriliyordu. Bunların dışında az da olsa okuma, yazma ve bir miktar matematik dersleri verilmekteydi.²⁶

Merdem Bek, ilk derslerini evinde babasından almış; daha sonra babası onu on yaşındayken Dimaşk'taki resmi bir okul olan *Medresetu'l-Meliku'z-Zâhir* ilkokuluna kayıt ettirmiştir. Bu okulda üç sene okuduktan sonra *Medresetu'l-İ'dâdiyé*'ye kayıt olmuş ancak bir sene ya da iki seneye yakın bir zaman sonra okuldan ayrılmıştır. Çünkü ona göre Osmanlı hükümetine bağlı okullar Arapçaya gerekli önemi vermemiştir.²⁷ Halil Merdem Bek'in ileride kendisinden edebî dersler alacağı Muhammed Kürd Ali, 1878 yılında Dimaşk'ta kız ve erkek öğrenciler için sekiz ilkokul ve Dimaşk gibi büyük vilayetlerde de çeşitli sayılarda okullar açıldığını söylemektedir. O dönemde Türk okulları hükümetin hazırladığı müfredata göre dersleri okutmakta ve resmi dil olan Türkçe ile eğitim vermektedir. Bu yüzden Türk okullarında okuyan öğrenci sayısı yeterli sayılara ulaşmamıştır.²⁸ Merdem Bek, sarf ve nahiv gibi dil derslerini, hadis ve fıkıh gibi din derslerini Dimaşk'ın meşhur hocalarında okumuştur. Bu hocalar ilim ve kültür alanında Dimaşk'ın önde gelen alimleri olup genç Merdem Bek onlardan kadim Arap şairlerinin üslubunu, şiir inceliklerini almış ve Arapçanın sevdalısı olmuştur.²⁹

1.2. Halil Merdem Bek'in Edebî Kişiliğini Etkileyen Faktörler

Halil Merdem Bek, çocukluğundan itibaren edebî bir ortamda yetişmiş ve bu ortamda edebiyat ve ilme delicesine bağlanmıştır. Sırf Arap dili ve edebiyatına olan sevgisinden dolayı onun devlet okullarında okumadığını, Dimaşk'ın en iyi dil ve edebiyat hocalarından özel ders alarak yetiştiğini görmekteyiz. Bulunduğu ilmi ortamda muhafazakâr Arap kültürünü öğrenmiş ve bunu iyice benimsemiştir. Bu yönüne bakıldığı zaman onu muhafazakâr klasik Arap edebiyatçısı olarak kabul etmemiz mümkündür. Ancak 1926'da İngiltere'ye gidip İngilizceyi öğrenmesi, *Londra Üniversitesinde* İngiliz Edebiyatı dalında doktora yapması, İngiliz şair ve edebiyatçıların kitaplarını okumasının Merdem Bek'i etkilediği kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Bunlara ek olarak Merdem Bek'in iyi derecede Türkçe ve Farsça bilmesinin de edebî kişiliğinin oluşmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Her ne kadar bilinç ve fikirlerine hâkim olan kaynak Arapça ve Arap kültürü olsa da bu sayılan etkenlerin Merdem Bek'in edebiyat anlayışına ve şiirine tesiri eserlerinde göze çarpmaktadır.³⁰

Halil Merdem Bek, çocukluk yıllarından itibaren Arap diline, Arap edebiyatına ve Arap şiirine ilgi duymuştur. Sırf bu ilgiden ötürü Arap diline yeterli önemi vermeyen devlet okulundan ayrılmış;³¹ daha sonra sarf, nahiv ve klasik Arap edebiyatı öğrenmek için Dimaşk'ın meşhur hocalarından özel dersler almıştır. Bu hocalardan klasik Arap şairlerinin üslubunu ve şiirlerini öğrenmiş, Arapçaya ilgisi daha da artmıştır.³² Klasik Arap edebiyatına dair eserleri ezberlemiş, şiirle ilgili eserleri incelemiş, ilk kasidelerini kaleme almıştır.³³ Böylece Arap dili ve şiirinin inceliklerine vakıf olmuştur.³⁴ Genç yaşlarında yazdığı şiirleriyle "Emîr Şekîb Arslan, Muhammed Kürd Ali, Ahmed Bek el-Hüseynî el-Mısırî (öl. 1914), Bedreddîn en-Na'sânî (öl. 1943) ve Muhammed İs'âf en-Neşâşîbî (öl. 1948)" gibi Suriyeli meşhur edebiyatçılar tarafından takdir edilmiştir.³⁵

²⁶ Sâmî el-Keyyâl, *el-Edebu'l-'Arabîyu'l-mu'âşır fî Sûriye 1850-1950*, (Kahire: Dâru'l-Ma'ârif), 11.

²⁷ Mervân el-Bevâb, *A'lâmu mecma'î'l-luğati'l-'Arabîye bi Dimaşk fî mieti 'âm 1919-219*, (Dimaşk: Mecma'î'l-luğati'l-'Arabîye, 2019), 116.

²⁸ Muhammed Kürd 'Ali, *Hiştâtu's-Şâm*, (Dimaşk: Mektebetu'n-nûrî, 1983), 4/82.

²⁹ Dehhân, "Ârâ' ve enbâ' - el-üstâzu'r-reîs Halil Merdem Bek", 678.

³⁰ Na'nâ', Halil Merdem Bek hayâtuh ve şi'ruh, 63.

³¹ Bevâb, *A'lâmu mecma'î'l-luğati'l-'Arabîye*, 116.

³² Dehhân, "Ârâ' ve enbâ' - el-üstâzu'r-reîs Halil Merdem Bek", 678.

³³ Hafâcî, *Şâ'iru's-Şâm*, 17.

³⁴ Bevâb, *A'lâmu mecma'î'l-luğati'l-'Arabîye*, 116.

³⁵ Merdem Bek, *Cemheratu'l-muğannîn*, Dâl.

Halil Merdem Bek'in sosyal hayatta tanınmaya başlaması 1918 yılında I. Dünya Savaşı sonunda Türklerin Suriye'yi terk etmesi ve Arap hükümetinin kurulmasıyla başlamıştır. Halkının acılarını ve umutlarını tasvir eden nesir ve şiir yazılarıyla el-Mecma'u'l-İlmiyu'l-'Arabî cemiyetinin dikkatini çekmiştir. Cemiyet bunun üzerine 1925 yılında onu üye olarak almıştır.³⁶

Şiirlerinde genellikle klasik şairlerin izinde gitmesinin en önemli sebebi belki de klasik Arap edebiyatıyla ilgilenen Muhammed Kürd Ali (öl. 1953) ve 'Abdü's-Şeyh Tâhir el-Cezâirî (öl. 1920) gibi hocalarından etkilenmesinden kaynaklıdır.³⁷ Merdem Bek, her ne kadar klasik tarzda şiirlere önem verse de erken yaşlardan itibaren güncel Avrupa dilleriyle ve Avrupa üslubuyla edebî araştırmalar yapmak istemiştir. O, gerçek edebiyatçının sadece klasik Arap edebiyatıyla yetinemeyeceğine, Arap edebiyatının yanında batı edebiyatı ve fikirlerini de iyi bilmesi gerektiğine inanmaktadır.³⁸ O, *Rasâilu'l-Hâlîl* isimli eserinde anlattığına göre senelerden beri Avrupa tarzı edebî araştırmaları kolayca yapabilmek için Fransızca, İngilizce ya da Almancayı öğrenmek istediğini ancak bunun mümkün olmadığını söylemektedir. Bu düşünceyle uzun bir zaman geçmiş ama içindeki bu istek hiç bitmemiştir. Bir gün bu konuyu *el-Mecma'u'l-İlmî* başkanı olması hasebiyle Muhammed Kürd Alî'ye açmış ve üniversitelerden birine onun aracılığıyla kayıt olmak istediğini söylemiştir. Kürd Alî de Merdem Bek'in bu talebini dikkate alarak onun bir üniversiteye kayıt olmasını sağlamıştır.³⁹

Merdem Bek; 1925 yılında önce Lübnan, peşinden Mısır ve son olarak da 1926 yılında eğitim ve araştırmalarını tamamlamak için İngiltere'ye gitmiştir.⁴⁰ Şair, bir sene sonra 1927 yılında Cemîl Salîbâ'ya (öl. 1976) bir mektup göndermiştir. Bu mektubunda, üniversite ve üniversite dışında yetecek kadar İngilizce öğrendiğini haber vermektedir. Hatta sene içerisinde derslerini İngilizce olarak hazırlayacak seviyeye ulaşmıştır. Ona göre İngilizler, kendi dilleri olan İngilizce'ye çok önem vermektedir ve okullarında İngilizce dil dersi veren hocalar işlerinin ehlidir. Bu dili yeni öğreniyor olması ve İngilizlerin öğretim sisteminin farklı olması sebebiyle derslerine çok fazla çalışması gerekmiştir.⁴¹

Sâmî ed-Dehhân'a (öl. 1971) göre Merdem Bek yurt dışında İngiliz edebiyatına dair kitaplar okumuş ve bu şekilde edebî yönden daha da gelişmiştir. Hayatı boyunca İngiltere'deki edebiyat eğitiminin etkisini hissetmiş ve bu etkiyi hep dile getirmiştir. Zaten batıya yolculuğu ve İngiliz edebiyatına olan vukufiyetinin şiirlerindeki etkisi rahatlıkla görülebilmektedir.⁴²

O, olgun yaşlarında İngiltere'ye İngilizceyi konuşup anlayabilmek için gitmiş ancak Batı'nın fikir ve kültüründen etkilenmemiş, muhafazakâr bir edebiyat adamı olmaya devam etmiştir. Onun yazdığı eserler arasında fikir ve üslup açısından Batı kültürüyle hazırlanan bir kitap bulunmamaktadır. Merdem Bek'in etkilendiği hususları kısaca söylemek gerekirse o, Londra'da dikkatli bir gözlem ve betimleme yapmayı öğrenmiştir. Edebiyat ve şiir konuları hakkında önünde yepyeni ufuklar açılmıştır. Kasidelerindeki beyitlerinde konu bütünlüğüne dikkat etmesi, kaside içinde farklı konuları ele alan beyitlere yer vermemesi Batı edebiyatının etkilerindedir. Ayrıca yaptığı tahkik çalışmaları, bazı İngilizce kitaplarla ilgili konuşma ve yazılarını da Batı edebiyatının etkileri arasında saymak mümkündür.⁴³

Cemîl Salîbâ, Merdem Bek'in İngiliz edebiyatını öğrenerek onun etkisinde kaldığını yazmaktadır. Salîbâ'ya göre o, W. Shakespeare (öl. 1616) ve G. B. Shaw (öl. 1950) gibi edebiyatçıların etkisiyle daha da olgunlaşmıştır. Merdem Bek, "Arap edebiyatının müptela olduğu hastalıktan kurtulmasının tek yolu vardır" demektedir. Ona göre bu yol, Arap edebiyatının çöküş

³⁶ Na'nâ', Halil Merdem Bek hayâtuh ve şî'ruh, 53.

³⁷ Dehhân, "Ârâ' ve enbâ' - el-üstâzu'r-reîs Halil Merdem Bek", 679.; Hafâcî, *Şâ'iru's-Şâm*, 23.

³⁸ Na'nâ', Halil Merdem Bek hayâtuh ve şî'ruh, 54.

³⁹ Halil Merdem Bek, *Rasâilu'l-Halil*, (Beyrut: Muessetu'r-Risâle, 1979), 104.

⁴⁰ Cebûrî, *Mu'cemu'l-udebâ'* 2: 324.

⁴¹ Merdem Bek, *Rasâil*, 111.

⁴² Dehhân, "Ârâ' ve enbâ' - el-üstâzu'r-reîs Halil Merdem Bek", 683.

⁴³ Na'nâ', Halil Merdem Bek hayâtuh ve şî'ruh, 69-70.

dönemlerinde yayılan bozuk üslupların ortadan kaldırılması ve Arap edebiyatının eski ihtişamlı günlerine dönülmesidir. Bununla beraber Batı edebiyatında bulunan güncel temalar kullanılarak yeni bir edebî üslup oluşturulmalıdır.⁴⁴

Merdem Bek, Dimaşk'a dönünce hemen çok sevdiği basın edebiyatı işine dönmüştür. Arkadaşları Cemîl Şalîbâ, Kâzım ed-Dâğstânî ve Kâmil 'Ayyâd'la beraber 1933 yılında *es-Şekâfe* Dergisi'ni yayımlamaya başlamıştır. *es-Şekâfe* Dergisi güncel konuların incelenip anlaşılması, eski Arap kültürünün canlandırılması ve günümüz kültürüyle arasında bağlantı kurulmasını araştırmıştır. Dergi, kendisine üç hedef belirlemiştir. Bunlar edebî mirası araştırmak, günümüz edebiyatını kavramak ve birtakım gerekli edebî bilgileri Batı'dan almaktır.⁴⁵

Merdem Bek'in şiirlerinde genellikle modern Arap edebiyatı ekollerinden İhyâ grubunun takip ettiği Abbasîler dönemi şairlerini model aldığı anlaşılmaktadır.⁴⁶ Zaten Mısır'daki İhya ekolünün liderleri konumunda olan Mahmud Sâmî Paşa el-Bârûdî (öl. 1904), Ahmed Şevkî (öl. 1932) ve Hâfız İbrâhim gibi şairlerle görüşmüş ya da fikirlerini mütalaa etmiş ve onlardan hep övgüyle bahsetmiştir.⁴⁷

Merdem Bek, İngiltere'ye gidip oradaki edebî kültürü görmeden önce de yaşadığı dönemdeki Arap edebiyatında bulunan eksikleri fark etmiş ve bu eksiklerin düzelmesi için çalışmalara başlamıştır. Mehcer edebiyatı ekolünün çıkardığı *er-Râbitatu'l-edebîyye* dergisi edebiyatçılarıyla ilişkileri ve Mısır'daki Dîvân ekolünden etkilenmesi neticesinde Arap edebiyatındaki eksikliklerin tedavisi için görüşlerini açıklamıştır. Merdem Bek'in bu görüşlerinin oluşması 1921 yılında *er-Râbitatu'l-Edebîyye* cemiyetinin Dimaşk'ta kurulduğu zamana tesadüf etmektedir.⁴⁸

Dimaşk'taki edebiyatçılar, Mehcer edebiyat ekolünün kurduğu *er-Râbitatu'l-Kalemîyye*'ye benzer bir şekilde *er-Râbitatü'l-Edebîyye*'yi kurunca Mehcer ve Dimaşk edebiyatçıları arasındaki kalbî ve fikrî ilişkiler daha da hız kazanmıştır. *er-Râbitatu'l-Kalemîyye*'ye Halil Merdem Bek'in girişimleriyle dönemin önde gelen edebiyat adamları da katılmış ve 1921 yılında yapılan ilk toplantıda Halil Merdem Bek'i kuruluşa başkan olarak atamışlardır. Merdem Bek bu dergide gazel türü şiir ve araştırmalarını yayımlamıştır.⁴⁹

Halil Merdem Bek, muhafazakâr ve yenilikçi edebî karakterleri birleştirmiştir. Muhafazakâr edebî karakterin kendisini daha fazla etkilediği durumda geleneksel Arap kültürü ona hâkim olmuş, çok az bir durum dışında bu kültürü terk etmemiştir. Kadim Arap mirası olan eserleri okumaya meraklı olmuş, daha sonra da yenilikçi edebî unsurları aşilayarak bu mirasa can vermek istemiştir. Ona göre Arap edebiyatında yenilikçiliğe fazla müsamaha gösterilirse Arap dili ölecek, sonuçta geçmiş ve gelenekleriyle bağları kesilecektir.⁵⁰ Buna göre Arap edebiyatında yenilik için belli sınırlar olmalı, bir edebiyatçı bu sınırları asla aşmamalı ve dilin temellerini korumak zorunda olduğunu bilmelidir. Şair, şiirinde edebî yeniliğin bir sınırının olduğunu ve şiir formunu bozmamasının zaruri olduğunu şuurunda olmalıdır. Şairin şiir usulüne, şiirin terkip ve vezinlerindeki yenilik konusunda dilin yaratıcılığına riayet etmesi gerekmektedir. Manalar ve temalardaki yenilikçilik içinse herhangi bir sınırlama mevzubahis değildir. Halil Merdem Bek'in dilde yenilik anlayışı, dil ve üslup konusunda keyfi değişiklik olmaması yönündedir. Bu ise yaşadıkları dönemin duygularını ifade ederken güncel konuları ele alan ve bunu yaparken de kadim Arap edebiyatı usul ve biçimini muhafaza eden İhya ekolü tarzına benzemektedir.⁵¹

⁴⁴ Cemîl Şalîbâ, *İtticâhâtu'n-naqdi'l-edebîyyi'l-hadîs fi Sûriye*, (Kahire: 1969), 62.

⁴⁵ Na'nâ', Halil Merdem Bek hayâtuh ve şî'ruh, 75.

⁴⁶ Na'nâ', Halil Merdem Bek hayâtuh ve şî'ruh, 68.

⁴⁷ Na'nâ', Halil Merdem Bek hayâtuh ve şî'ruh, 69.

⁴⁸ Na'nâ', Halil Merdem Bek hayâtuh ve şî'ruh, 71.

⁴⁹ Dehhân, *es-Şî'ru'l-hadis fi'l-'iklîmi's-Sûri*, 113; Merdem Bek, *Dîvânü Halil Merdem Bek*, 23.

⁵⁰ Halil Hindâvî, "Halil Merdem" *es-Şekâfetu-mecelle fikriyye câmi'a*, 3/0 (Ağustos1959): 5.

⁵¹ Şalîbâ, *İtticâhâtu'n-naqd*, 23.

Merdem Bek'in şiirinde etkili olan faktörlerden birisi de din konusudur. Çünkü o, şiirlerinden de anlaşıldığına göre dinine bağlı birisidir. Batı'da eğitim görüp oraya hayran olarak Batının özlemiyle dolup taşan birçok şair ve edebiyatçıyla kıyaslayınca onun kadim Arap şiirine, halkına ve dindaşlarına düşkünlüğünün dinine bağlılığı ve güçlü imanı sayesinde olduğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber mutaassıp birisi de değildir. Çünkü ona göre din cömertlik, el açıklığı ve güzel ahlaklıdır.⁵² Şairin divanına bakıldığı zaman birçok şiirinde dini temanın bu yönde öne çıktığı görülmektedir.

2. Halil Merdem Bek'in Şiirinde Dil ve Üslup

"Lafız ve cümlelerin dokunduğu tezgâh ya da duygu ve fikirlerin içerisine döküldüğü bir kalıp."⁵³ şeklinde tanımlanan üslup, "Şair ya da yazarın dil vasıtasıyla duygu ve düşüncelerini anlatma biçimidir."⁵⁴ Her bir kelimenin kendi içerisinde bir anlamı olduğu gibi kullanıldığı yere göre ortaya çıkan farklı anlam değerleri vardır. Dil, kelimelerin sadece anlamıyla ilgilenirken üslup, kelimenin hem cümle içerisindeki hem de bulunduğu ortamda kazandığı değerlerle ilgilenir.⁵⁵ "Üslupta kelimelerin manası ve söz diziminin gramere uygunluğu ile birlikte bunların metin içerisinde kazandıkları değerler ve kendi aralarındaki ilişkiler de söz konusu olması sebebiyle üslup, dile göre daha geniş bir anlam ifade etmektedir."⁵⁶

Üslup terimi, modern metinler ve incelemelerde kullanılmasının yanında hem dil ve edebiyatla ilgili pek çok konuda hem de gündelik konuşmalarımızda da sık sık kullandığımız bir terimdir. Üslup sadece edebî eserlere mahsus olmayıp dilin kullanıldığı, bütün bireysel ve toplumsal alanları da içine alan genel bir ifadedir.⁵⁷

İnsanoğlu duygu ve düşüncelerini ancak dil ile ifade edebilmektedir. Çünkü tüm insanlar dil sayesinde dış dünya ile iletişim kurabilmektedir. Bir şair sevincini, hüznünü, düşüncesini, gördüklerini ve amaçlarını konuşup anladığı dilden seçtiği birtakım kelimelerle ifade edebilmektedir. Dolayısıyla amacını daha etkili, hoş ve kendisine has bir hale getirmek için hayal gücünü ve kullandığı dilin sahip olduğu edebî güzelliklerini bir araya getirmelidir.⁵⁸ Bu tanım ve açıklamalara göre üslup ve dilin bir bütün halinde ele alınması uygun olacaktır.

Bir şairin edebî çalışmasını diğer çalışmalardan farklı kılan en önemli özellik şairin kendisine mahsus bir dil ve üslubunun olmasıdır. Şairin kendisine özel bir dil ve üslup tarzı yoksa yaptığı çalışmalar taklitten öteye geçmemektedir. Edebiyatta üslup, bir şair ya da yazarın duygu ve düşüncelerini kendine özgü bir dille dışarıya yansıtmasıdır. Üslup; yazarın kurduğu cümlelerin uzunluğu, kısalığı, kelime tercihi, eda ve ahenk durumuyla şekillenmektedir. Buna göre üslup, yazar veya şairin kullandığı dille doğrudan bağlantılıdır.⁵⁹ Üslupta kelimelerin cümle içerisindeki anlamları, cümle öğelerindeki sarf-nahiv kurallarına uygunluk ve kelimelerin kendi aralarındaki ilişkiler söz konusu olması sebebiyle üslubun belagatle bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır.

⁵² Merdem Bek, *Kitâbu'l-a'râbiyyât*, 23.

⁵³ Yûsuf Huseyn Bekkâr, *Binâu'l-kaşîde fi'n-nağdi'l-'Arabîyyi'l-ğadîm fi'zav'î'n-nağdi'l-ğadiş*, 2.baskı, (Beirut: Dâru'l-Endelus, ts.), 148.

⁵⁴ Ebû Bekr 'Abdulkâhir b. 'Abdirrahmân el-Curcânî, *Delâilu'l-İ'câz*, 3. Baskı, thk. Mahmûd Muhammed Şâkir, (Kahire: Matba'atu'l-Medenî 1413/1992), 1/468-469.

⁵⁵ Şerif Aktaş, *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*, 2. Baskı, (Ankara: Akçağ, 1993), 17-18.

⁵⁶ Aktaş, *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*, 23.

⁵⁷ Zeki Karakaya, "Üslup ve Üslupbilim Kuramları", *Akademik Açık* 2/0 (Samsun 1996): 117.

⁵⁸ Şerif Aktaş, *Şiir Tahlili*, 1. Baskı, (Ankara: Akçağ Yayınları 2009), 32.

⁵⁹ Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimler Sözlüğü*, (İstanbul: Perşembe Kitapları 2001), 446-447.

2.1. Halil Merdem Bek'in Klasik Şiir Eğilimi

Şairin ilk dönemlerde yazdığı kasidelerin çoğu, metin kurgularının sağlamlığı ve mükemmelliğiyle klasik şiirlere meyillidir. Onun *el-kâmil* bahrinde arûz vezniyle yazdığı أو الاستقلال الموت (*Ya istiklâl ya ölüm*) şiiri kadim şiiri taklide örnek olabilir.

أرأيت كيف دَزَى الدُّمُوعَ وَنَاحَا
وَتَنَفَّسَ الصُّعْدَاءَ حَتَّى إِنَّ سَرَّتْ
لَمَّا رَأَى بَرَقَ الْجَزِيرَةِ لِأَحَا
نَسَمَاتُ أودية العَقِيقِ إِزْتَاخَا⁶⁰

Arap şimşeginin çakışını gördüğünde feryat ve gözyaşını gördün mü?

Rahatlayıp, derin bir nefes aldığını... Akâk vadilerinin rüzgarları estiğinde.

Şair, bu beyitlerinde ülkenin özgürlüğü konusunu işlemiş ve yabancı devletlerin sömürüsüne karşı çıkmıştır. Beyitleri, klasik üslupla arûz vezni ve kafiye ile söylemiştir.

واجعلنَّ تَحِيَّتَهُ عِنْدَ الطَّوَافِ بِهِ
تَحِيَّةَ الْقَبْرِ لَوْ عُدْنَا بِسُنَّتِهَا
أَجَلَلْتُ مَرْقَدَهُ عَن عَقْرِ رَاحِلَةٍ
بِنَا عَلَيَّ يَوْسُفَ إِذْ حُمِّ مَصْرَعُهُ
هَوَى وَخَلَّتْهُ حَمْرَاءُ مِنْ دَمِهِ
صَدِّيَانٌ لَمْ يُرَوْ حَتَّى عَبَّ مِنْ دَمِهِ
رِيحَانَةَ النَّفْسِ لَا رِيحَانَةَ الْوَادِي
لِلْجَاهِلِيَّةِ آيَاتِي وَأَجْدَادِي
وَاخْتَرْتُ عَقْرًا لَهُ نَفْسِي وَأَوْلَادِي
أَحْزَانُ (يَعْقُوبُ) مِنْ خَافٍ وَمِنْ بَادٍ
كَالشَّمْسِ حِينَ هَوَتْ فِي ثَوْبِهَا الْجَادِي
وَأَهْتَفَ نَفْسِي لَهُ رِيَّانٌ أَوْ صَادِي⁶¹

Vadinin kokusuyla değil ruhun kokusuyla selamla, tavaf ederken onu,

Kabir selamı! O sünneti baba ve dedelerimizin cehaletine versek,

Kabrinde deveyi kesmeyi âr ettim, kendimi ve çocuklarımı kurban ettim.

Gizli açık Yakub'un Yusuf'a hüzünleri, bize ölüm ateşi olduğunda

Aşk ve kan kırmızı elbisesi sanki güneştir, safran elbisesi içinde battığında.

Susuz gözyaşını içmeden kanamaz, ey suya kanan! Vaah başıma gelene.

Şair, *basît* bahrinde arûz vezniyle yazdığı ذِكْرَى يُوسُفَ (*Yusuf'un Hatırası*) kasidesindeki bu beyitlerinde de metin kurgusu, arûz vezni ve kafiyeyle riayetle klasik şairleri taklit etmektedir. O dönemde bir kahraman sayılan Yûsuf el-Azme (1884-1920) hakkında yazdığı bu mersiyesinde kadim Arap şairlerini aynen taklit etmiş olup bu durum hemen göze çarpmaktadır. Merdem Bek, Yusuf el-Azme'nin kabri başında onun için hayır dua etmekte, onun ölümünü, batış anındaki güneşin durumuna benzetmektedir. Keza Arapların onun için üzülmelerini Hz. Yakup'un Hz. Yusuf'a üzülmelerine teşbîh etmektedir.

Görüldüğü gibi yukarıdaki örneklerde Halil Merdem Bek'in kadim Arap şiirinden etkilenmesinin genellikle lafız, arûz vezinleri ve kafiye gibi dilsel konularda olduğu dikkat çekmektedir.

2.2. Halil Merdem Bek'in Modern Şiir Eğilimi

Şair, yaşadığı dönemdeki yabancı ediplerin edebiyat ve sanat tarzından da etkilenmiştir. Ancak onun yabancı edebiyatçı ve şairlerden etkilenmesi lafız ve dille ilgili olmaktan çok kendisine edebî ilham veren üsluplardır. Onun yabancı edebiyatçılardan etkilenmesi, kendisinde zaten var olan sağlam üslubunu ilham veren lafızlarla ve namelerle daha da kuvvetlendirerek dinleyici ve okuyucularına sunmasında ortaya çıkmaktadır.

Merdem Bek, şiirlerinde İslam Arap kültürünü ve Batı kültürünü bir araya getirmiş olup bazı şiirlerinde hem İslam kültürü hem de Batı kültürünün etkisi görülmektedir. Şairin *kâmil* bahrinde yazdığı دِمَشْقُ (*Dimaşk*) şiirindeki şu beyitler buna örnek olarak verilebilir;

حَتَّى حَصِصْتُ بِهِ بَغِيرَ شَرِيكَ
فَأَصَا لَوْصَلِكِ فِي جَمِي (الْبِرْمُوكِ)
أَدِمَشْقُ) مَا لِلْحُسْنِ لَا يَعْدُوكِ
كَمْ مِنْ رَكْبِي دَمٍ وَنَفْسٍ حَرَّةٍ

⁶⁰ Merdem Bek, *Dîvânü Halil Merdem Bek*, 156.

⁶¹ Merdem Bek, *Dîvânü Halil Merdem Bek*, 119-120.

(عَمُرُ) الَّذِي وَطَقْتَ سَنَابِكُ حَيْلِهِ (إِيوَانُ كِسْرَى) قَدْ تَرَجَّلَ فِيكَ⁶²

Benzersiz biçimde sana mahsus güzellikte kimse geçemez seni, ey Dimaşk!

Nice saf kan ve özgür ruh vardır ki, Yermük hareminden sana doğru akar

Senin üzerinden geçti, atının toynaklarıyla Kisra sarayını çiğneyen Ömer.

Şair, *basît* bahrinde yazdığı *مَوَاكِبُ السَّمَاءِ* (*Gökyüzü geçit töreni*) adlı kasidesinde de İslâm ve Batı kültürünü beraberce şiire yansıtmayı başarmıştır.

لِلشَّمْسِ إِذْ هَجَعَتْ أَضْعَاثُ أَحْلَامِ
مَالَتْ إِلَى الْغَرْبِ تَلْوَهَا مَشِيْعَةً
انظُرْ إِلَى الْأَفْقِ الْغَرْبِيِّ تَلَفَّ بِهِ
ظِلَالُهَا فِي حَوَاشِي الْأَفْقِ نَاضِلَةً
بِحُرِّ بَمُورٍ وَبُرْكَانٍ يَثُورُ بِهِ
وَلِلْمَجْرَةِ رَوْضٍ مُرْعٍ أَبَدًا

أَمَا تَرَى الْأَفْقَ أَمْسَى لَوْحَ رَسَامِ
مَوَاكِبُ نَاشِرَاتُ حَمْرٍ أَعْلَامِ
جَنَانَ عَبَقِرٍ فَوْقَ الْأَخْضَرِ الطَّامِي
كَمَا تَرَاءَتْ ظِلَالُ الرَّاحِ مِنْ جَامِ
لِعَارِضٍ مِنْ شِعَاعِ الشَّمْسِ سَجَّامِ
نُجُومُهُ زَهْرَاتُ ذَاتِ أَكْمَامِ⁶³

Rüyalar güneş için uykuya daldığında, bir bak ressamın tablosu olan ufka

Cenazeyi uğurlayan kırmızı sancaklı meleklerin geçit töreni, yöneldi batıya

Batı ufkuna bak, onunla bulasın yeşillikler üstünde yükselen periler ülkesini

Ufkun ucundaki gölgeler üstün gelmiştir, kadehteki şarabın gölgesi gibi.

Dalgalı deniz ve patlayan yanardağ vardır, akan güneş ışığını göstermek için

Galaksinin, yıldızları saksılı çiçekleri, ebedi bereketli bahçesi vardır.

Şair burada her ne kadar kadim Arap şiirinin şartlarına uygun olarak arüz veznine ve kafiyeye riayet etse de şiirinin konusu ve şiirin tamamındaki konu birliği daha önce kullanılmayan ancak güne mahsus olan modern şiir tarzındadır.

Şairin klasik Arap edebiyatında hiç yazılmayan ancak ilk defa Mehcer edebiyatı ekolü tarafından kullanılan mehmûs şiiri kullanması, onun yenilikçi tarafını göstermektedir. Mehmûs şiir, “Genellikle kendisinde hitap anlamı olmayan, kısık, derin ve yumuşak bir sesle okunmak üzere karakterize edilen; ruha sükûnet ve dinginlik veren, ancak dil ve üslubuyla gerçeği kabul ya da reddeden duyguları harekete geçiren şiir türüdür.”⁶⁴ Mehmûs olgusu; şiirin sade, basit, hoş ve yumuşak olmasını ifade etmektedir. Bu durum şiirde, yeni bir tarz olup şair Merdem Bek’in de ilgisini çekmiş ve bu tarzda şiirler yazmıştır. Mesela *هدية النبوية* (*Nebevî Hediye*) şiirini sade, akıcı, ince ve kibar bir şekilde; sanki suyun düz bir zemin üzerinde sessizce akışı gibi hissettirecek şekilde yazmıştır.⁶⁵

سَامَحَ اللَّهُ الْحَمَامَةَ
بَعَثَتْ فِي الْقَلْبِ لَمَّا
شَاقَّهَا الْبَرْقُ حِجَازِيًّا
مَا لِهَذَا الْبَرْقِ يُورِي
لَا حَ فِي الْأَفْقِ وَلَكِنْ
هَاجَ دَمْعِي وَشَجَاها
لَمْ تَكُدْ تَسْكُنُ حَتَّى
فَتَعَالَى مِنْ أَدَانِ الْ
نِعْمَةٌ عَلَوِيَّةٌ
مَدَّ فِيهَا صَوْتَهُ
كَبَّرَ اللَّهُ فَخَلَّتْ الْ
شَاهِدٌ بِالْحَقِّ وَئِي

حَرَمَتْ جَفْنِي مَنَامَهُ
هَتَفَتْ وَهَنًا غَرَامَهُ
فَرَنْتُ مَسْتَهَامَهُ
فِي حَشَا الصَّبِّ هَيَامَهُ
شَبَّ فِي قَلْبِي ضَرَامَهُ
حِينَ حَيَّا بِإِيْسَامَهُ
سَى قَارِبَ اللَّيْلِ خَتَامَهُ
فَعَجَّرَ مَا رَاعَ ظَلَامَهُ
لِلرَّوْحِ رَاخٍ وَمُدَامَهُ
نَائِي الصَّدْيِ عَذْبِ الرُّخَامَهُ
كُونَ قَدْ طَاطَأَ هَامَهُ
بَاطِلُ اللَّيْلِ أَمَامَهُ

⁶² Merdem Bek, *Dîvânu Halil Merdem Bek*, 43-45.

⁶³ Merdem Bek, *Dîvânu Halil Merdem Bek*, 57-59.

⁶⁴ ‘Âiše Hüveysî, *Nağdü’s-şîr’inde Muhammed Medkûr* (Yüksek Lisans Tezi) Câmi’atu Muhammed Bûzîyâf, 2015), 64.

⁶⁵ Tâhâ Muhammed Tâhâ Kavqaze, *Halil Merdem Bek şîr’uh ve âşâruhu’l-’ilmîyye*, (Yüksek Lisans Tezi) Câmi’atu’l-Yermük, 1410/1989), 156.

فَلَقُّ الصُّبْحِ كَلَامَهُ
هَادِي حُبًّا وَكِرَامَهُ
مُجَسِّرَ الْفَجْرِ لِتَامَهُ⁶⁶

يَا لَهُ عَدْلًا يُرَكِّي
قَلْتُ لِمَا ذَكَرَ آل
بِاسْمِهِ فِي كُلِّ يَوْمٍ

*Allah güvercini bağışlasın, göz kapağımı uykusundan mahrum bıraktı
Gece yarısı neşeyle haykırdığında, aşkı kalpte diriltti
Hicaz'ın şimşegi onu coşturdu ve tutkuyla ağlayarak haykırdı
Sevdası içine dökülen ve kıvılcımlar saçan yıldırıma da ne oluyor,
Ufukta ortaya çıktı, lakin kalbimde ateşini yaktı
Gözyaşlarım dalgalandı ve onu üzdü, gülümseyerek selamladığında
Gecenin son anı yaklaşırsa belki de hiç yatışmayacaktı
Sabah ezanıyla ilgi çeken şikâyeti yükseldi
Yüksek bir melodi, bir esinti için şarap ve içecek vardır
Orada sesini duyurdu, iyi düşünceli bir uzak sadâ
Tekbir getirdi ve ben önemli bir işe yöneldi zannettim
Hakka tanık ve kötü gece geçip gitti önünde
Ne müthiş bir adalet ki, fecrin doğuşu temizliyor sözünü
Kılavuza sevgi ve saygısını söyleyene, dedim;
Onun adını, fecrin karanlık örtüyü açtığı her gün.*

Şair, bu beyitleri herhangi birisine hitap etmeyi düşünmeksizin kısık, derin ve yumuşak bir sesle, sükûnet ve dinginlik verecek şekilde okunmak üzere yazmıştır. Şiirin baştan sona sade, basit, hoş ve yumuşak bir üslupla yazılması dikkat çekmektedir.

Merdem Bek'in üslubu sade, söz ve terkipleri ince olup duygusal tecrübelerini musiki ile ifade edebilmiştir. O, *vâfir* bahrinde arûz vezniyle yazdığı *الفجر (Fecr)* şiirini akıcı sözler ve tutku dolu ifadelerle şu şekilde söylemektedir:

تَكَلَّتْ مَقْلُتُهُ طَيْبَ الْكُرَى
بَاتَ يَدْعُو سَاهِرُ الْجَفْنِ يَا
كَعْرِيْقَ بَاتَ يَدْعُو مُتَقَدِّمًا
أَوْ حَشْتَهُ ظُلُمَاتٍ بَعْضُهَا
تَقْبِضُ الْأَبْصَارَ حَتَّى لَمْ يَكُذْ
يَا سُكُونِ اللَّيْلِ كَمْ هَبَّجَتْ مِنْ
وَأَذَانٍ رُفِعَ الصَّوْتُ بِهِ
كَانَ بُشْرَى مَوْلِدِ الْفَجْرِ كَمَا
فَكَأَنَّ الْفَجَرَ إِذْ لَاحَ شِرًّا
فِي انْبِلَاجِ الْفَجْرِ مِنْ صَدْعِ الدُّجَى

هَلْ عَلَى التَّائِكِلِ لَوْمٌ فِي الْبُكَاءِ
فَالِقَ الْإِصْبَاحِ فِي لَيْلِ دَجَا
بَعْدَمَا أَدْرَكَ زُنْدِيهِ الْوَيْقُ
فَوْقَ بَعْضِ حَجَبَتِ نَجْمِ السَّمَاءِ
رَافِعٌ إِصْبَعَهُ فِيهَا يَرَى
لَوْعَةً وَتَأْتِيَةً بَيْنَ الْحَشَا
حَسَنَ التَّرْجِيْعِ مَوْصُولِ الصَّدَى
كَانَ تَكْبِيرًا عَلَى مَيْتِ الدُّجَى
عُ بَعْضِ الْبَحْرِ لِلرَّائِي بَدَا
زَهَقَ الْبَاطِلُ وَالْحَقُّ سَمَا⁶⁷

*Güzel uykusunu kaybetti göz kapağı, ağlıyor diye kaybeden ayıplanır mı?
Uykusuz göz kapağı dua etti zifiri karanlıkta, Ey tan yerini ağartan Allah!
Yorgun kollarını fark edince, dua etti kurtarıcıya, boğulan biri gibi
Onu sıktıkça sıktı, gökyüzünde yıldızları kapatan kat kat karanlıklar
Gözleri alıyordu, hatta parmağını kaldıran neredeyse onu göremezdi.
Ey gecenin sessizliği! Kaç kere göğsünde coşkun bir aşkla heyecanlandın
Ve peş peşe sedalarla güzel nameli bir ezan sesi yükseldi
Fecrin doğuşu bir müjde, karanlığın ölümüne tekbirdir
Sanki fecir, bir yelkenin denizin kenarında görüldüğü gibidir
Batıl gitti ve hak yüceldi, karanlıklar arasında doğduğunda fecir.*

⁶⁶ Merdem Bek, *Dîvânu Halil Merdem Bek*, 394-395.

⁶⁷ Merdem Bek, *Dîvânu Halil Merdem Bek*, 50.

Merdem Bek'in modern şiir eğilimi yansımalarının en çok görüldüğü konular, şiirlerinde genellikle konu birliğine riayet etmesi ve divanında sembolist şiirlere de yer vermesidir.

2.2.1. Halil Merdem Bek'in Şiirinde Konu Birliği

Modern Arap edebiyatı döneminde Arap şiirindeki konu ve yapı birliği ile ilgili incelemeler yapılmıştır. Modern dönem edebiyatı eleştirmenleri, klasik Arap şiirinin yapısal yönlerinden olan vahdetü'l-kaside (kasidenin birliği) kavramları üzerinde tartışmalara girmişler ve bu konuyla ilgili eleştirilerde bulunmuşlardır. Eleştirmenler, وَحْدَةُ الْمَوْضُوعِ (*kasidede konu birliği*) ile الْوَحْدَةُ الْعَضْوِيَّةُ (*yapıda birlik*) ifadeleriyle beyitler arasındaki uyum ve anlam münasebetini kastetmişlerdir. Yani onlar, kasidede amaçlanan mana ve hisleri elde edebilmek için baştan sona kadar beyitler arasında fikrî ve duygusal bir bağlantı bulunmasıyla yaşayan bir organizma gibi olması için gerekli olan fikir ve şekil dizgisini kastetmektedir. Şairin; kasidesinin konusu ve yapısında birliği sağlayabilmek için takip edeceği yöntemi, okuyucu ve dinleyici üzerindeki etkiyi, kasidenin beyitleri ve bu beyitler arasındaki konu birliğini, kasidedeki düşünce ve olay bağlamını en ince ayrıntısına kadar düşünmek zorunda olduğu ifade edilmiştir.⁶⁸

Şiirde الْوَحْدَةُ الْعَضْوِيَّةُ (*yapısal birlik*) kavramı, birçok edebî eleştirmene göre kasidenin tam olması ve beyitlerde yapısal bir alaka bulunması şeklinde anlaşılmaktadır. Bu ifade modern Arap şiirindeki yenilikçiliğin ilk emarelerinden kabul edilmektedir.⁶⁹ Çünkü birçok araştırmacıya göre Cahiliye Dönemi şiirlerinde yapısal ve fikirsel yönden birlik bulunmamaktadır.⁷⁰

Modern dönemden önce Arap kasidesinde yapısal birliğin olduğuna dair kesin bir bilgi sunulmamaktadır. İslam'dan önceki Arap şairleri, bir kasideyi çeşitli konu ve temalar içerecek şekilde yazmışlardır. İslam'ın geliştirdiği sonraki dönemde de Müslüman şairler Cahiliye şiiri mirasına sahip çıkarak benzer tarzda şiirler yazmaya devam etmişlerdir. Dolayısıyla her ne kadar beyitler bağımsız olarak anlam ifade etseler de kasidenin tamamı göz önüne alındığında kaside içinde farklı konular işlenmiş ve konu bütünlüğü sağlanmamıştır.⁷¹

Modern dönemde ise Batıyla etkileşimlerin bir neticesi olarak şiirde yapısal birlik en önemli özelliklerden birisi olmaya başlamıştır. İlk olarak Mısır'da kurulan yenilikçi Divan ekolü, çalışmalarında kasidedeki yapısal birlik üzerinde durmuş ve Klasik Arap şiirini bu konuda eleştirmiştir. Bu ekolün önde gelen şairlerinden olan Abdurrahman Şükrî (1886-1918), bir beytin değerli olabilmesi için kasidenin anlam ve konu birliğinin olması gerektiğini çünkü beytin kaideyi tamamlayan bir cüz olduğunu söylemektedir. Ona göre beytin kasideden farklı bir konumdaymış gibi kasidenin konusu dışında değerlendirilmesi doğru değildir. Kaside her bir cüzüyle canlı bir kişiymiş gibi kabul edilmeli ve beyitler kaside içinde bağımsız parçalar olarak ayrı kabul edilmemelidir.⁷²

Modern dönem şiir anlayışına göre kasidede yapısal birlik, bir şiirin sadece konusunu düzenlemekle değil ancak şiirde konu bütünlüğünün sağlanmasıyla elde edilebilmektedir. Konu bütünlüğü ise kasidenin konusu, duygular, deneyimler ve etkileşimlerin hep beraber bir bina gibi yapısal bütünlük içinde olmasıyla meydana gelmektedir.⁷³

Halil Merdem Bek'in şiirlerine gelince onun şiirlerini iki farklı bölümde değerlendirmek mümkündür. O, birinci bölümde değerlendirebileceğimiz şiirlerinin bir kısmında beyitler arasında konu birliğinden uzak durmuş ve bu şiirlerinde klasik Arap şiirine yakın olmuştur. Ancak şair, bu durumlarda da beyitler arasında çelişkili konular olmasından özenle kaçınmaktadır. Onun

⁶⁸ Muhammed Güneymî Hilâl, *en-Nakdu'l-edebiyi'l-ħadîs*, (Beyrut: Dâru's-şekâfe, 1973), 373.

⁶⁹ Hilâl, *en-Nakdu'l-edebî*, 373.

⁷⁰ Şevkî Dayf, *fi'n-naħdî'l-edebî*, 9. Baskı, (Kahire: Dâru'l-Ma'ârif t.y), 154.

⁷¹ Dayf, *fi'n-Naħdî'l-edebî*, 155.

⁷² Muhammed Mendür, *en-Naħdu ve'n-naħkâdu'l-muâşirîn*, (Kahire: Naħdatü Mısır li't-tabâ'ati ve'n-neşr 2008), 60-61.

⁷³ Dayf, *fi'n-Naħdî'l-edebî*, 160.

kasidelerinde beyitler arasında daima bir ahenk vardır. Bu tarz kasideleri genellikle milli, siyasi ve toplumsal şiirlerinde görmektedir.

تَلَاقُوا بَعْدَ مَا افْتَرَقُوا طَوِيلًا
بَقِيَّةُ فِتْيَةٍ لَمْ تُبْقِ مِنْهُمْ
فَمَا مَلَكُوا الْمَدَامِعَ أَنْ تَسِيلَا
صُرُوفُ زَمَانِهِمْ إِلَّا قَلِيلَا
وَشَبَّ لَوَاعِجًا وَشَقَى غَلِيلَا⁷⁴
فِيَالِكَ مَوْفِعًا أَوْزَى وَأَوْزَى

Uzun bir ayrılıktan sonra buluştular ve sahip olamadılar göz pınarlarına

Az bir gençlikten başka bir şey bırakmadı onlara, kaderin cilveleri

Ne haldir! Kıvılcım saçtı ve suya kandırdı, acıları şahlandı ve intikam aldı.

Şair, İngiltere'den Dimaşk'a dönüşünde *el-vâfir* bahrinde yazdığı *سَلَامٌ عَلَى دِمَشْقٍ (Dimaşk'a selam olsun)* adlı şiirinin bu ilk üç beytinde arkadaşları, dostları ve memleketine karşı olan duygularını ifade etmiştir. Kasidenin başı nesb tarzında yazılmış, daha sonra büyük Suriye devrimi tavsif edilmiş, devrimcilerin mücadelesi övülmüş, şairin yurt dışına yolculuk yapma sebebi açıklanmış, Fransız siyaseti eleştirilmiş, Dimaşk'a dönüşünden sonraki durum anlatılmış, yurt dışında kalmasının ruhi ve bedenî etkileri açıklanmış, Batı'nın ilerlemesi ve Araplar üzerindeki etkileri işlenmiş, son olarak da Suriye halkı Batı'nın bilim ve medeniyetini takip etmeye davet edilmiştir. Dolayısıyla bir kaside içinde birçok konu ayrı ayrı işlenerek klasik Arap kasidesi tarzında bir kaside ortaya çıkmıştır.

Aynı şekilde *هَدِيَّةُ النَّبَوِيَّةِ (Nebevi Hediye)*⁷⁵ kasidesinde de beyitler arasında konu birliği güçlü değildir. Şair ilk beyitlerde güvercinin hüznünü ortaya koymuş ve bu hüznle münacat ederken daha sonra şafak vaktindeki güzellikler ve etkileyciliğinin tasvirini dile getirmektedir. Bu konudan sonra sözü farklı bir konuya getirerek Peygamber'in (a.s.) doğumunu ve mücadelesini işlemiştir. Şair, konu birliğinden uzak kalarak farklı konulardaki beyitleri peş peşe getirmiş ve hazırladığı bu kasidede konu birliğine önem vermemiştir. Bu konu farklılıklarına rağmen beyitler arasındaki içerik birbirine zıt değildir.

Şair basit bahriyle yazdığı *يَوْمَ الْفَرَجِ الْأَكْبَرِ (Büyük Korku Günü)* adlı kasidesinde,

أَمَدَهُ الدَّمْعُ حَتَّى غَاضَ جَائِدُهُ
الرُّوحُ وَالِدَمُّ وَالْأَحْدَاقُ وَدَّ لَهَا
فَمَنْ بَأْذَمَعَ عَيْنَيْهِ يُرَافِدُهُ
لَوْ تَسْتَحِيلُ إِلَى دَمْعٍ يُنَاجِدُهُ⁷⁶

Şiddeti azalınca kadar gözyaşı onu destekledi. Onu gözyaşlarıyla destekleyen kimdir?

Ruh, kan ve bakışlar onun için istedi ki; keşke kendisini destekleyen göz yaşına dönüşse.

Şair bu kasidesinde Suriye devrimi esnasındaki durumunu, üzüntü ve sıkıntılarını nitelemiş, Dimaşk şehrini ateş denizine batmış bir yer olarak tasvir etmiş, ülke tarihinden kesitler sunarak geçmişe uzanmış, daha sonra bulunduğu dönemdeki sıkıntılar karşısında dini kaynaşma ve toplumsal dayanışmadan bahsetmiş, son olarak da Suriye halkını överek onları düşmana karşı mücadeleye çağırmıştır.

Şairin, Suriyeli devlet yöneticilerinden ve hukukçularından olup, aynı zaman da şair ve edip olan 'Ârif b. Muhammed el-Hatîb (1892-1959) hakkında remel bahriyle yazdığı *كِتَابٌ إِلَى عَارِفِ الْحَطِيبِ (Ârif el-Hatîb'e Mektup)* adlı kasidesi klasik Arap tarzı şiirlerine örnektir.

أَيُّصْحُوْ عَاشِقٌ أَمْ يَسْتَنْفِيْقُ
وَمَنْ يَأْكُ مُسْتَهَامًا بِالْغَوَانِي
لِأَصْحُوْ أَمْ تُرَى يَسْلُوْ مَشْوَقُ
فَذَاكَ بَأَنْ يَصْلَى بِمَا خَلِيْقُ⁷⁷

Aşık ayıktı mı, yoksa uyandı mı? İyileşmem için ya da sevgiliyi teselli için

Zenginliğe sevdalı olan kimdir? İşte bu, hatasıdır zenginliğe layık olanın.

Şair; gazel tarzında başladığı bu kasidesinin başında aşkını anlatmış, arkadaşıyla olan hatıralarını yad etmiş, sonra arkadaşına nazikçe uyarılarda bulunmuş, tekrar beraber geçen

⁷⁴ Merdem Bek, *Dîvânü Halil Merdem Bek*, 126.

⁷⁵ Merdem Bek, *Dîvânü Halil Merdem Bek*, 394.

⁷⁶ Merdem Bek, *Dîvânü Halil Merdem Bek*, 122.

⁷⁷ Merdem Bek, *Dîvânü Halil Merdem Bek*, 204.

hatıralara dönmüş ve kendi sadakatının sağlamlığından bahsederek kendisini övmüştür. Şair bu kasidesinde farklı konuları işleyerek klasik Arap şairlerini takip etmiştir.

Verilen örneklerde görüldüğü üzere şair; çeşitli konuları bir kaside içinde işlemiş, ulusal meseleleri ele almış, Suriye devrimini tasvir etmiş ve bu devrimi övmüş, sömürge düzenini hicvetmiş, Doğu'nun ihtişamlı geçmişini anlatmış ve içinde bulunduğu acılı dönemle kıyaslamıştır.

Şair, örneklerde de olduğu gibi kasidelerinde her ne kadar lafız yönüyle klasik Arap şiirini taklit etse de konuları hep güncel olmuş, üzüntüleri, övünme ve medihlerinde gündemi takip etmiştir. O, bu kasidelerinde Arap edebiyatı eleştirmenlerinin "tehallus"⁷⁸ adını verdikleri kasidenin giriş bölümünden sonra esas konuya geçişte ve kasidenin bölümleri arasında irtibat kurarak geçiş yapma sanatını en iyi şekilde kullanmış, bu geçişleri (iktidâb) tarzıyla sert ve uyumsuz yapmamıştır. Farklı konulardaki beyitler arasında tehallusla geçiş yapmayı son derece maharetle uygulamış ve bu konuda da klasik Arap şairlerini taklit etmiştir. Şair, *tavîl* bahrinde yazdığı *رَحْلَةَ حَاكِمِ سُورِيَةِ الْعُسْكَرِيِّ* (*Suriye Askerî Garnizon Komutanının Dimaşk ve Halep Arası Yolculuğu*) adlı kasidesinde, önce geçmişteki kötü günlerden bahsetmiş, daha sonra da farklı bir konudan bahseden şu beyitleri tam bir münasebet içinde söylemiştir.

فَعَدَّ عَنِ الذِّكْرِى الَّتِي تَفْرُحُ الْحَشَا
وَحَبَّرَ عَلَى نَيْلِ الْأَمَانِي تَهَانًا
وَمَهْتِكُ مِنْ خِذْرِ الْجُنْفُونِ جَوَارِيَا
لِأَخْلَافٍ مَنْ فِيهِمْ أَجْدُثُ الْمَرَايَا
فَهَبُّوا إِلَى الْهَيْجَا أُسُودًا ضَوَارِيَا⁷⁹
أَبُو أَنْ يُسَامُوا الدَّلَّ فِي عُقْرِ دَارِهِمْ

İç organları yaralayan, göz kapakları perdesini yırtan cariyelere tecavüz hatırasını bırak

Arzularına kavuşmak için bir kutlama yazan, sayelerinde portreler konusunda ustalaştığım birinin sülalesine

Evlerinin ortasında rezalet pazarlığını reddettiler ve yırtıcı aslanlar gibi bir savaşa atıldılar.

فَسَلَّ هَمُومَ النَّفْسِ عَنْكَ بِرَحْلَةٍ
وَبَادِرُ لِدَاكَ الرَّكْبِ تَلْفَ أَمَامِهِ
تَشَاهَدُ مَنَارَ الْعَرَبِ يَا سَعْدُ عَالِيَا
سَرَاجًا إِذَا مَا اللَّيْلُ عَسَّعَسَ سَاجِيَا⁸⁰

Yolculukla dertlerini unut, Ey Saad! Yüce Arap meşalesini seyret

Bu kervana doğru acele et ki kervanının önünde bulursun, bir kandil, örterek gece karardığında

Şair önceki beyitlerde üzüntüsünü tasvir ederek Türklerin Bilad-ı Şâm'da yaptıkları bazı şeyleri anlatmış, daha sonra farklı bir konuya geçerek o dönemde Suriye garnizon komutanı olan Ferîk Rıza Paşa'nın⁸¹ (1868-1942) Dimaşk ve Halep arasında yaptığı yolculuğunu niteleyen beyitlere geçmiştir. Bu beyitlerde iki farklı konuyu uyum içerisinde birleştirerek son derece başarılı bir şekilde tehallus yapmış, kadim Arap şairlerinin lafızlarıyla bir konudan diğer bir konuya kolaylıkla geçiş yapmış ve bu konuda da klasik Arap şairlerini taklit etmiştir.

Merdem Bek, ikinci bölümde değerlendirebileceğimiz kasidelerinde ise kişisel ve duygusal konulara ağırlık vermiştir. Her bir kasidesi için bir konu tahsis etmiş ve kasideye içerdiği fikirlere uygun bir isim vermiştir. Mesela şair, *الْبَحْر* (*Deniz*)⁸² kasidesinin başında Allah'ın yüce sıfatlarından, O'nun denginin olmadığından bahsetmiş, daha sonra da şiirin sonuna kadar Allah'ın yarattığı şeylerden biri olan denizi tasvir etmiştir. Yine *الْعُوطَة* (*Gûta*)⁸³ kasidesinde de baştan sona Gûta şehri

⁷⁸ Tehallus: kasidede giriş bölümünden sonra asıl konuya geçişte ve kasidenin bölümleri arasında irtibat kurarak geçiş yapmaktır. Tehallusun zıddı olan iktidâb ise irtibat kurmadan "soğuk geçiş" yapmaktır. Bazı müellifler tehallus yerine "hüsn-i tehallus, berâat-i tehallus, tahlîs, hurûc, hüsn-i hurûc" gibi ifadeler kullanmıştır. Bk. İbn Raşîk el-Kayravânî; *el-Umdet-u fi mehâsini's-şî'r ve âdâbih ve nakdih*, Tah. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd, (Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1972), 1/237; İsmail Durmuş, "Tehallus", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/317.

⁷⁹ Merdem Bek, *Dîvânü Halil Merdem Bek*, 286.

⁸⁰ Merdem Bek, *Dîvânü Halil Merdem Bek*, 288.

⁸¹ Kral I. Faysal Hükümetinde başbakanlık yapan Ferik Rıza Paşa. Bk. Merdem Bek, *Dîvânü Halil Merdem Bek*, 286.

⁸² Merdem Bek, *Dîvânü Halil Merdem Bek*, 8.

⁸³ Merdem Bek, *Dîvânü Halil Merdem Bek*, 76.

konu edilmiştir. Keza *vâfir* bahrinde yazdığı الفَرَّاشَان (*İki Kelebek*)⁸⁴ kasidesinde şair, bütün bir kaside boyunca iki kelebeğin tasvirini yapmıştır. Bu şiirlerde olduğu gibi الفَجْر (Fecir),⁸⁵ البرَدَى (*Beradâ Nehri*)⁸⁶ gibi birçok farklı kasideyi bu tarzda tek konu üzerine yazmıştır.

2.2.2. Halil Merdem Bek'in Şiirinde Sembol (Remz)

Son yüz yılda Batı edebiyatı ve çağın getirdiği diğer etkilerle yeni edebî akımlar, Arap edebiyatına da girmiştir.⁸⁷ Bunlar içinde etkisi en fazla olanlar, romantizm ve sembolizmdir.⁸⁸ Birçok araştırmacıya göre romantizmden sonra Arap edebiyatında etkisi en çok görülen edebî akımın sembolizm olduğu düşünülmektedir.⁸⁹

Sembolizm (remz) XIX. asır sonlarında, Fransa'da doğan bir sanat akımıdır. Hem şiir hem de diğer edebiyat dallarında kullanılmaktadır. Jean Moreas (1856-1910), 1886'da *sembolizmin manifestosu* adındaki çalışmasıyla bu akımın ismini ve kurallarını ortaya koyan kişi olmuştur. Sembolizm akımının ortaya çıkmasında Charles Baudelaire (1821-1867), Paul Verlaine'nin (1844-1896) şiir ve fikirlerinin etkisi olmuştur. Sembolizmde şiir, insan üzerinde bıraktığı etkiyi göstermelidir. Sembolizmde gerçeklik aranmamalıdır. Sembolizme göre insan, kâinatı ve eşyayı işittiği ve hayal ettiği şekilde aksettirir. Bu akıma göre açık anlatım nesir tarzı yazılarda olmalıdır. Şiir ise geniş anlam ve çağrışımlar içermelidir. Bunun için de kelime ve ifadelerin sözlük anlamlarında değil, bunun ötesinde sembolik anlamları anımsatacak şekilde kullanılması gerekmektedir. Sembolün edebiyatının hayal gücüne göre farklılık arz ettiği ve okuyucunun kültür seviyesine göre de anlamlarının çeşitlenebileceği vurgulanmaktadır.⁹⁰

عَضِبْتَ (لثالث الحَرَمَيْنِ) حَيًّا
وما أغفلته ميثاً ولكن
تقدَّس حين قَبْل نَعْل طَه
سَعَيْتَ وَمَا بَلَعْتَ مَنَّاكَ لَكِنِ
فَكَنتَ لِحِفْظِهِ سَيْفًا طَرِيرًا
رَبِضْتَ بِبَابِهِ أُسْدًا هَضُورًا
وَضَمَّكَ تُرْبُهُ فَعَدَا عَجِيرًا
شَرَعْتَ لَنَا الطَّرِيقَ فَلَنْ نُجُورًا⁹¹

Mescid-i Aksâ için öfkelen din yaşarken, sen onu korumak için keskin bir kılıçtın

Ölümden korkmadın ve sen ancak, yırtıcı bir aslan gibi pusuya yattın

*Mukaddes oldu Tâhâ'nın ayağını öptüğünde ve toprağı seni kucakladığında güzel bir koku oldu
Çalıştın ve arzuna ulaşmadın, ancak bize asla ayrılmayacağımız bir yol gösterdin.*

Şair Halil Merdem Bek, Hicaz'da Araplar adına bağımsız bir devlet kuran Kral Hüseyin b. Ali hakkında *vâfir* bahrinde yazdığı رِثَاءُ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (*Hüseyin b. 'Alî'ye Ağıt*) adlı mersiyesindeki bu beyitlerde, Muhammed'in (a.s) Miraç gecesinde bir mucize olarak gelmesiyle Mescid-i Aksâ'nın mukaddes olmasını sembol olarak kullanmıştır. Yani şair, Mescid-i Aksâ nasıl ki Muhammed'in (a.s.) gelişiyle kutsal ve şerefli bir mekân durumuna gelmişse Kral Hüseyin b. 'Alî'nin de Suriye'ye gelmesiyle Suriye'nin kutsal bir toprak haline geldiğine işaret etmiştir.

عَزَاءُ النَّفْسِ عَنِ بَانٍ عَظِيمٍ
فَلَا تَجُنُّوا فَمَا فِي الْوَهْنِ إِلَّا
وَلَا يَذْهَبُ رَجَاؤُكُمْ هَبَاءً
فَبَعْدَ (مُحَمَّدٍ) وَالْجُرْحِ دَامِ
بَنَى وَمَضَى إِذَا ثَبَتَ الْبِنَاءُ
مُضَاعَفَةُ الرِّزْيَةِ وَالشَّقَاءُ
لِقَرِطِ أَسَى وَإِنْ عَظُمَ الْبَلَاءُ
تَوَالَى الْفَتْحُ وَانْتَشَرَ الْبُلُوَاءُ⁹²

⁸⁴ Merdem Bek, *Dîvânu Halil Merdem Bek*, 26.

⁸⁵ Merdem Bek, *Dîvânu Halil Merdem Bek*, 50.

⁸⁶ Merdem Bek, *Dîvânu Halil Merdem Bek*, 60.

⁸⁷ Muhammed Fettûh Ahmed, *er-Remzü ve'r-remziyye fi ş-şi'ri'l-mu'âsir*; 3. Baskı, (Kahire: Dâru'l-Me'ârif 1984), 34-35.

⁸⁸ 'İzzuddîn İsmâil, *es-Şir'u'l-'Arabiyyu'l-mu'âsir kağâyâhu ve zavâhirühu'l-fenniyye ve'l-ma'neviyye*, 3. Baskı, (Kahire: Dâru Fikri'l-'Arabî 1966), 13.

⁸⁹ Muhammed 'Abbâse, *el-Müveşşahât ve'l-ezcâlu'l-Endelusiyye ve eşeruhâ fi ş-şi'ri'l-turûbâdûr*, 10. Baskı, (Mustağânem: Dâru Ummi'l-Kuttâb 2012), 187.

⁹⁰ Cebbûr 'Abdu'n-Nûr, *el-Mu'cemü'l-edebî*, 2. Baskı, (Beyrut: Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn 1984), 123-124.

⁹¹ Merdem Bek, *Dîvânu Halil Merdem Bek*, 349.

⁹² Merdem Bek, *Dîvânu Halil Merdem Bek*, 359.

*Sapasağlam bir bina yapıp giden büyük bâniye bir taziye.
Gevşemeyin, kat kat bela ve sefalet vardır gevşeklikte zira
Ne kadar büyük olsa da bela, aşırı kederden umutlarınız boşa gitmesin
Yara hala tazeyken, Muhammed'den sonra fetihler peş peşe geldi ve bayrağı dalgalandırdı.*

Merdem Bek, bu beyitlerde Suriye halkının zaferi gerçekleştirme ümitlerini artırmak ve zafere inanma konusundaki samimiyetini göstermek için geçmişte olan şeyleri bir sembol olarak günümüze taşımıştır. Şaire göre Muhammed (a.s.), daha önce birbiriyle savaşıp zayıf bir topluluğa peygamber olarak gelmiştir. O, milleti için adalet, hidayet ve barış içinde olacakları bir devlet kurmuştur. İşte bu beyitlerde de daha önce Muhammed'in (a.s.) ümmeti için yaptıkları ve devlet kurup zaferler kazanması sembol olarak kullanılmış, Kral Faysal'ın da Muhammed'den (a.s.) sonra onun gibi milleti için bir devlet kurup zaferleri devam ettirdiğine işaret edilmiştir.

أَحْزَانُ (يَعْقُوبَ) مِنْ خَافٍ وَمِنْ بَادٍ
كَالشَّمْسِ حِينَ هَوَتْ فِي ثَوْبِهَا الْجَادِي⁹³ بِنَا عَلَى يَوْسُفٍ إِذْ حُمَّ مَصْرَعُهُ
هَوَى وَحُلَّتْهُ حَمْرَاءُ مِنْ دَمِهِ

*Gizli açık Yakub'un Yusuf'a hüznüleri bize ölüm ateşi olduğunda
Aşk ve kan kırmızı elbisesi sanki güneştir, safran elbisesi içinde battığında.*

Merdem Bek, Suriye savaş bakanı olan Yûsuf b. İbrahim el-'Uzme (1884-1920) hakkında *basîf* bahrinde yazdığı *دِكْرَى يُونُسَ (Yusuf'un Hatırası)* isimli kasidesindeki bu beyitlerde Hz. Yakup Peygamber'in oğlu Hz. Yûsuf için olan hüznünü, Arap halkının Yûsuf b. İbrahim el-'Uzme hakkındaki hüznüne sembol olarak kullanmıştır.

Sonuç

Suriye milli şairi olan Halil Merdem Bek, şiirlerini lafız yönüyle klasik Arap şiiri üslubuyla yazsa da konu ve temalarda hep gündemi takip etmiştir. O dönemde Amerika'da öne çıkan Mehcer grubu ve Mısır'da etkili olan İhyâ grubu Merdem Bek'in dikkatini çekmiş, bu grupların şairleriyle ilişkiler kurmuş ve bu grupların üslubundan etkilenmiştir. Keza İngiltere'de İngiliz edebiyatı okuması sebebiyle şiirlerinde konu birliği ve temalarla ilgili Batı edebiyatının etkisi altında kalmıştır. Batı edebiyatı, ilham veren yeni lafız ve namelerle Merdem Bek'te zaten var olan sağlam üslubu daha da kuvvetlendirmiştir. O, Modern şiir akımlarını takip etmiş ve modern dönemin en önemli akımlarından birisi olan sembolizm akımını da takip ederek şiirlerinde sık sık sembole yer vermiştir.

Merdem Bek, genellikle lafız, arûz vezinleri ve kafiye gibi dilsel konularda klasik Arap şiiri üslubunu benimsemiştir. Keza şiirlerinin bir kısmında beyitler arasında konu birliğinden uzak durarak klasik Arap şiirine yakın olmuştur. Ancak şair, bu durumlarda da beyitler arasında çelişkili konular olmasından özenle kaçınmıştır. Onun kasidelerinde beyitler arasında daima bir ahenk vardır. O, farklı konulardaki beyitler arasında tehallusla geçiş yapmayı son derece maharetle uygulamış ve bu konuda da klasik Arap şairlerini taklit etmiştir.

Merdem Bek, birçok kasidesinde ise konu birliğine dikkat etmiş; bu kasidelerinde kişisel ve duygusal konulara ağırlık vermiştir. Bu üslupla yazdığı kasideleri için baştan sona değişmeyen tek bir konu tahsis etmiş ve kasideye içerdiği fikirlere uygun bir isim vererek yenilikçi bir tavır sergilemiştir. Şairin klasik Arap edebiyatında hiç yazılmayan, ancak ilk defa Mehcer edebiyatı ekolü tarafından kullanılan mehmûs şiir üslubunu kullanması onun yenilikçi tarafını göstermektedir.

Merdem Bek'in şiirdeki üslubu, eski ve yeni Arap edebiyatı arasında değişimler göstermektedir. Onun, Arap İslam toplumu değerleri içinde yetişmesi ve bir müddet Avrupa'da yaşayarak orada aldığı eğitimle Avrupa edebiyatından etkilenmesi bu durumun sebebi olarak görülebilmektedir. O, bir yandan klasik Arap şairleri gibi şiirlerinde dili düzgün kullanmaya dikkat ederek sağlam terkiplerle şiirler yazarken bir yandan da farklı tema ve cümle kurgularıyla yeni edebî

⁹³ Merdem Bek, *Dîvânü Halil Merdem Bek*, 119.

üslubu şiirlerine yansıtmayı başarmıştır. Merdem Bek; kasidelerinde konu, deneyim ve duygularını bir araya getirmeyi başarmış ve şiirdeki ustalığını ispatlamıştır. O sağlam bağlarla kadim Arap şiiri mirasına bağlanmış, küçüklüğünden itibaren bu tarz şiirlerle hemhal olmuş ve en sonunda İhyâ grubunun şiir tarzını benimsemiştir. Bununla beraber geçmişten kopmadan eski ve yeni Arap şiiri üsluplarını bir araya getirmiş ve bu iki dönem arasında köprü olmayı başarmıştır. Netice olarak onun hakkında, “Bir kısım kasidelerinde beyitler arasında konu birliği olmaması sebebiyle gelenekçi ve klasik Arap şiiri taklitçisi” denilemeyeceği gibi “Bazı kasidelerinde konu birliğine dikkat etmesi, mehmûs şiir yazması ve sık sık sembole yer vermesine bakarak kadim Arap şiirine sırtını dönmüş ve tamamen modern Arap şiiri tarzında kasideler yazmış bir şairdir” demek de mümkün görülmektedir. Merdem Bek, şiirinde hem klasik hem de modern şiir anlayışını mezc etmiştir.

İntihal Taraması Plagiarism Detection	Bu makale intihal taramasından geçirildi/ <i>This paper was checked for plagiarism</i>
Etik Beyan Ethical Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. <i>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i>
Etik Komite Onayı Ethical Approval	Fırat Üniversitesi Etik Kurulu Başkanlığının ... tarihli ... sayılı kararıyla gerekli etik izinler alınmıştır. Ayrıca, çalışmada Helsinki Bildirgesi'ndeki araştırma ilkelere bağlı kalınmıştır. <i>An application for ethical approval was made to Fırat University Ethics Committee and the necessary ethical permissions were obtained with the decision numbered dated ...2022. In addition, the study adhered to the research principles of the Declaration of Helsinki.</i>
Yazar Katkıları Author Contributions	Çalışmanın Tasarlanması Design of Study: SC (%55), YK (%45) Veri Toplanması Data Acquisition: SC (%50), YK (%50) Veri Analizi Data Analysis: SC (%60), YK (%40) Makalenin Yazımı Writing up: SC (%50), YK (%50) Makale Gönderimi ve Revizyonu Submission and Revision: SC (%80), YK (%20)
Finansman Grant Support	Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. <i>The authors declared that this study has received no financial support.</i>
Çıkar Çatışması Conflict of Interest	Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir. <i>The authors have no conflict of interest to declare</i>
Açık Erişim Lisansı Open Access License	Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır. <i>This work is licensed under Creative Commons Attribution- NonCommercial 4.0 International License</i>
Telif Hakkı Copyright	Yazar(lar) Author (s): Süleyman Can – Yusuf Karataş

Kaynakça | References

- 'Abbâse, Muhammed. *el-Müveşşahât ve'l-ezcâlu'l-Endelusiyye ve eşeruhâ fî şî'ri'l-turûbâdûr*, 10. Baskı. Mustagânem: Dâru Umî'l-Kuttâb, 2012.
- 'Abdu'n-Nûr, Cebbûr. *el-Mu'cemü'l-edebî*. 2. Baskı. Beyrut: Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn, 1984.
- Ahmed, Muhammed Fettûh. *er-Remzu ve'r-remziyye fî şî'ri'l-mu'âsir*. 3. Baskı. Kahire: Dâru'l-Me'ârif 1984.
- Aktaş, Şerif. *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*. 2. Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları, 1993.
- Aktaş, Şerif. *Şiir Tahlili*, 1. Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları, 2009.
- Bekkâr, Yûsuf Hüseyn. *Binâu'l-kaşîde fî'n-nağdi'l-'Arabiyyi'l-kadîm fî zâv'i'n-nağdi'l-ħadîş*. 2.baskı. Beyrut: Dâru'l-Endelus, ts.
- Bevâb, Mervân. *A'lâmu mecma'î'l-luğati'l-'Arabîye bi Dimaşğ fî mieti 'âm 1919-2019*. Dimaşğ: Mecma'î'l-luğati'l-'Arabîye, 2019.

- Cebûrî, Kâmil Selmân. *Mu'cemu'l-udebâ' mine'l-'asri'l-câhiliyyi hattâ seneti 2002*. 7 Cild. Beyrut: Dâru'l-kutubu'l-'ilmiyye, 2007.
- Curcânî, Ebû Bekr 'Abdulkâhir b. 'Abdirrahmân. *Delâilu'l-Î'câz*. 3. Baskı. thk. Mahmûd Muhammed Şâkir. Kahire: Matba'atu'l-Medenî 1413/1992.
- Dayf, Şevkî. *fi'n-Nağdi'l-edebî*. 9. Baskı. Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, t.y.
- Dehhân, Sâmî. "Ârâ' ve enbâ' – el-üstâzu'r-reîs Halil Merdem Bek" *Mecelletu'l-mecma'î'l-'ilmiyyi'l-'Arabî* 4/34 (1959): 677-692.
- Durmuş, İsmail. "Tehallus", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/317-319. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Ferfûr, Muhammed Abdüllatif Sâlih. "Halil Merdem Bek" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/320-321. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Kayravânî, İbn Raşîk. *el-Umdet-u fi mehâsini's-şî'r ve âdâbih ve nağdih*. 2 Cild. tah. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1972.
- Keyyâl, Sâmî. *el-Edebu'l-'Arabiyyu'l-mu'âsir fi Sûriye 1850-1950*. Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, ts. 11.
- Ĥafâcî, Muhammed 'Abdulmun'im. *Şâ'iru's-Şâm Halil Merdem Bek*. Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1992.
- Hilâl, Muhammed Ğuneymî. *en-Nağdu'l-edebiyi'l-ĥadîs*. Beyrut: Dâru's-şekâfe, 1973.
- Hindâvî, Halil. "Halil Merdem" eş-Şekâfetu-mecelle fikriyye câmi'a, 3/0 (Ağustos1959): 5.
- Ĥuveşî, 'Âişe. Nağdü's-şî'r 'inde Muhammed Medkûr (Yüksek Lisans Tezi) Câmi'atu Muhammed Bûziyâf, 2015), 64.
- İsmâil, 'İzzuddîn. eş-Şîr'u'l-'Arabiyyu'l-mu'âsir kağâyâhu ve zavâhirühu'l-fenniyye ve'l-ma'neviyye, 3. Baskı, (Kahire: Dâru Fikri'l-'Arabî 1966).
- Karakaya, Zeki. "Üslup ve Üslupbilim Kuramları", *Akademik Açık 2/0* (Samsun 1996): 117.
- Karataş, Turan. *Ansiklopedik Edebiyat Terimler Sözlüğü*, (İstanbul: Perşembe Kitapları 2001), 446-447.
- Ĥavĥaze, Tâhâ Muhammed Tâhâ. Ĥalîl Merdem Bek şî'ruh ve âşâruhu'l-'ilmiyye, (Yüksek Lisans Tezi) Câmi'atu'l-Yermuk, 1410/1989), 156.
- Keylânî, İbrâhîm. Şahsiyyât, (Dimaşk, İttiĥâdu'l-kitâbi'l-'Arabî, 1973), 40.
- Kurd 'Ali, Muhammed. Ĥıtaţu's-Şâm, (Dimaşk: Mektebetu'n-nûrî, 1983), 4/82.
- Mendûr, Muhammed. en-Nağdu ve'nağkâdu'l-muâşîrûn, (Kahire: Nağdatü Mışır li't-ĥabâ'ati ve'n-neşr 2008), 60-61.
- Merdem Bek, Halil. Cemheratu'l-muğannîn, Mukaddime bölümü (Dimaşk: Matbû'atu'l-mecma'î'l-'ilmiyyi'l-'Arabî, 1961), Cîm.
- Merdem Bek, Halil. Dîvânu Halil Merdem Bek, 2. Baskı, (Beyrut: Dâru Şadr 1975), 22.
- Merdem Bek, Halil. Kitâbu'l-a'râbiyyât: Mukaddime, thk. 'Adnân Merdem Bek, (Dimaşk, el-Matba'atu'l-Ĥâşimiyye, 1966), Mukaddime 9-10.
- Merdem Bek, Halil. Rasâilu'l-Halil, (Beyrut: Muessetu'r-Risâle, 1979), 104.
- Merdem Bek, 'Adnân. Dîvan-u 'Adnân Merdem Bek, (Dimaşk: Vezâratu's-Şekâfe 2014).
- Mümteĥan, Mehdî – Raĥîmî, Azîze. "el-Vaşf fi şî'ri Halil Merdem Bek" Faşîle dirâsâtü edebî'l-mu'âşîr, 5/18 (1992): 113.
- Na'nâ', Muhammed Fuâd. Halil Merdem Bek ĥayâtuh ve şî'ruh, (Dimaşk: Dâru'l-fikr, 2001), 49.
- Şaĥîr, İbrâhîm Maĥmud. "Halil Merdem Bek bülbülü's-Şâmî'l-ĥarîd", el-Ma'rife mecelle sekâfe şî'riyye, 54/658, (Kânunu'l-evvel 2015): 42.
- Şalîbâ, Cemîl. İtticâĥâtu'n-nağdi'l-edebiyi'l-ĥadîs fi Sûriye, (Kahire: Câmi'atu'd-Duveli'l-'Arabiyye, 1969), 23.